

АМЕРИКАНСКИТЕ ИЗБОРИ: ИСТОРИЯ И СЪВРЕМЕННОСТ*

*Маргарит Ганев***

Първият вторник след първия понеделник на месец ноември

За разлика от гражданите на други държави, тези на Съединените американски щати знаят със сигурност кога ще бъдат проведени президентските избори. Най-ранната възможна дата е 2 ноември, а най-късната – 8 ноември, както се случи тази година.

По време на разискванията във Филадельфия робовладелските щати се стремят робите да бъдат считани за част от населението, тъй като неговият брой определя квотата на представителство в Долната камара на Конгреса, но що се отнася до заплащането на данъци, те да бъдат приемани само като собственост. Другите щати искат тъкмо обратното – робите да бъдат включени в схемата на данъчното облагане, но не и при изчисляване на полагащите се места в Камарата на представителите.

На 16 юли 1787 г. е постигнат т.нар. голям компромис, вследствие на който става възможно приемането на конституцията на бъдещата федерация. Според него в Камарата на представителите всеки щат ще има пропорционално на броя на населението си участие, като робът се брой като три пети свободен гражданин! Що се отнася до Горната камара (Сената), в нея всеки щат може да има само двама представители, независимо от територията и броя на населението.

Първите десет добавки, които се отнасят за правата на гражданите, са в сила от 15 декември 1791 година.

Известният британски политик Уилям Гладстон определя Конституцията на САЩ като най-великото нещо, постигано някога от ума и целенасочеността на човека. Въпреки тази оценка до началото на XXI век са предлагани и разисквани над 10 000 добавки, като са приети само двадесет и шест (последната е от 1971 г.), от които единадесет са пряко свързани с провеждането на избори.

Едно от най-интересните предложения за добавка принадлежи на бившия вицепрезидент Джон Калхун (1825–1832). С оглед на задълбочаващите се противоречия между северните и южните щати през 1850 г. той предлага да бъдат избирани

* Материалът е публикуван за първи път на сайта <http://glasove.com/>.

** Адвокат от София, доцент, д-р по право, главен секретар на Българската асоциация по международно право.

двама президенти – един за Севера и един за Юга, като всеки от тях да има право на вето над актовете на другия.

I. Тази сладка дума „президент“, или за разликата между ада и рая

Още в зората на американската демокрация сенаторът Хенри Адамс прави знаменитото определение: „Президентът трябва да бъде като капитан на кораб в морето. Той трябва да има един штурвал, който да стиска; един курс, който да поддържа; едно пристанище, което да търси“.

Президентът на САЩ е единственият извън категорията на традиционните монарси, който „носи едновременно пет шапки“ – държавен глава, ръководител на правителството, върховен главнокомандващ, контролор на законодателството и главен фактор на дипломатията.

Според чл. II, параграф I на Конституцията изборите за президент и вицепрезидент се провеждат от избирателни колегии, като всеки щат назначава според установения ред определен брой избиратели, който е равен на общия брой на неговите представители в двете камари на Конгреса, но между тях не може да бъдат включвани конгресмени или лица, заемащи отговорна или платена длъжност на служба на САЩ.

През 1800 г. в десет от щатите избирателните колегии се определят от съответните законодателни събрания, а само в шест – пряко от населението. Едва през 1828 г. те започват да се формират навсякъде след народен вот, с изключение на Южна Каролина.

Първият американски президент Джордж Вашингтон е избран единодушно и е единственият, който встъпва в длъжност в годината на избирането си. Това става на 30 април 1789 година. От втория му мандат насетне тържествената инаугурация се провежда на 4 март в годината, следваща изборите. Съгласно XX добавка от 1933 г. периодът е скъсен допълнително и мандатът на президента започва на 20 януари. Това е напълно обосновано с оглед на необходимостта от скъсяване на периода между изборите и започване на ефективна дейност на новата администрация. Неслучайно според същата добавка новият състав на Конгреса започва работа на 3 януари.

В историята има още един кандидат за президент – Джеймс Мънро, който получава единодушна подкрепа, но за да остане примерът на Джордж Вашингтон уникален, Избирателната колегия му отнема един глас „по принцип“. По този начин победителят има зафиксирани 231 гласа, а неговият опонент Джон Куинси Адамс – само един.

След въвеждането през 1824 г. на всеобщото гласуване в президентските избори, което се запазва и до днес, рекордите на Джордж Вашингтон и Джеймс Мънро не може да бъдат повторени.

Първоначално се гласува заедно за президент и вицепрезидент, като получи-

лият най-много гласове става президент, но те задължително трябва да са повече от гласовете на всички избиратели от колегията. Това способства за скандал още на изборите през 1800 г. При равностойната конкуренция на Томас Джеферсън и Арън Бър е предвидено един от привържениците на демократичните републиканци да се въздържи при гласуването си и по този начин Томас Джеферсън да спечели. При преброяването след тайния вот обаче се оказва, че и двамата имат еднакъв резултат – по седемдесет и три гласа.

При това положение Камарата на представителите извършва избор, вследствие на който Томас Джеферсън става президент, а Арън Бър – вицепрезидент. Последният е известен с дуела, при който убива друг от бащите основатели (Александър Хамилтън) и може би заради това става основен герой на първата част от знаменитата трилогия на писателя Гор Видал.

Описаната по-горе процедура е извънредно сложна и създава предпоставки за подмяна на вота. С XII добавка през 1804 г. е предвидено разделяне на гласуването за президент и вицепрезидент в отделни бюлетини, респ. отделно отчитане на резултатите.

Лицето с най-голям брой гласове, ако те са мнозинство, става президент; при липса на мнозинство Камарата на представителите избира президента измежду тримата, получили най-голям брой гласове. За вицепрезидент се определя лицето с най-много гласове, ако те са мнозинство, а при липса на такова Сенатът избира измежду двамата имащи най-голям брой гласове.

Независимо от надеждите, че конституционните промени с въвеждането на преките избори ще доведат до по-голяма справедливост, още през 1824 г. възниква много сериозен проблем. Тогава Андрю Джаксън печели мнозинство както при всеобщия вот, така и в Избирателната колегия, в която има 99 „големи гласа“. Втори е Джон Куинси Адамс с 84 гласа, трети – Уилям Крофорд с 41 гласа, а последен е Хенри Клей – спикър на Камарата на представителите. Съгласно цитираната по-горе XII добавка именно Камарата на представителите извършва избора за президент между тримата кандидати, спечелили най-много гласове. След известната в американската история „мръсна сделка“ Хенри Клей подкрепя Джон Куинси Адамс, а той от своя страна го назначава за държавен секретар.

През 1842 г. Ейбрахам Линкълн се уговаря с двама свои приятели от партията на „вигите“, че всеки от тях ще кандидатства за място в Конгреса, като другите се задължават да не му пречат, но в замяна на това всеки ще има само по един двугодишен мандат и ще се оттегли след него, за да стори път на следващия в тройката. Последен идва редът на Линкълн през 1846 г. и той е избран в Камарата на представителите. На следващите избори противниковата Демократическа партия си възвръща мястото за дълъг период от време.

По време на втората си кандидатпрезидентска кампания през 1864 г. Ейбрахам Линкълн споделя: „Не твърдя, че съм управлявал събитията, но откровено си приз-

навам, че събитията ме управляваха“. В тези думи има много честност. Дори изборането му за президент през 1860 г. се дължи не толкова на неговите безспорни качества, колкото на разцеплението в Демократическата партия. На нейния конгрес в Балтимор делегатите от северните щати поддържат кандидатурата на Стивън Дъглас, но тези от южните щати предпочитат Джон Брекъридж. На изборите общият брой на гласовете им надвишава с 300 000 този на победителя Ейбрахам Линкълн.

Парадоксите не свършват дотук. През 1876 г. демократът Самюел Тилдън получава при преките избори 264 000 гласа повече от републиканеца Ръдърфорд Хейс, но резултатите в щатите Орегон, Южна Каролина, Луизиана и Флорида са оспорени. Създадена е специална комисия в състав от петима сенатори, петима членове на Камарата на представителите и петима върховни съдии. С осем на седем гласа всеки спорен резултат е присъден на Ръдърфорд Хейс. При това положение той печели със 185 на 184 гласа. Зад подобно развитие се крие поредният задкулисен компромис. Победеният в изборите Самюел Тилдън се отказва от политическа кариера и се посвещава изцяло на личния си живот, като събира най-добрата колекция от порнографски снимки в Ню Йорк.

През 1880 г. Джеймс Гарфийлд има преднина над Уиндфийлд Ханкок само с 10 000 гласа, но в Избирателната колегия резултатът е 214 на 155. Аналогично е положението и с първия избор на Грувър Кливланд през 1884 г. – разлика от 23 000 гласа в национален мащаб, но иначе 219 на 182. Още по-парадоксална е победата на Бенджамин Харисън над Грувър Кливланд през 1888 г., тъй като той е загубил с над 60 000 гласа от прекия вот, но в Избирателната колегия съотношението е 233 на 168 в негова полза. Все пак Грувър Кливланд не се оттегля от политическия живот и застава отново начело на САЩ след изборите през 1892 година. Това е първият случай в американската история за втори мандат след прекъсване.

Най-съкрушителната победа от създаването на САЩ е тази на Франклин Делано Рузвелт над Алфред Ландън през 1936 г. с повече от 60 % в преките избори и 523 срещу 8 гласа в Избирателната колегия (кандидатът на републиканците печели само в два щата – Мейн и Върмонт).

През 1948 г. Хари Труман поставя своеобразен рекорд в кандидатпрезидентската си кампания, като пропътува над 32 000 мили и произнася 356 речи в битката си с републиканския кандидат Томас Дюи, и успява да спечели с 303 на 189 гласа в Избирателната колегия.

Без съмнение една от най-оспорваните кампании е тази през 1960 година. Джон Кенеди има 49,9 срещу съперника си Ричард Никсън с 49,6 % от преките избори. Именно тези 119 000 гласа се оказват достатъчни за победата на Джон Кенеди, като резултатът в Избирателната колегия е 303 на 219 в негова полза.

Впоследствие идва периодът на още по-големите рекорди.

През 1964 г. Линдън Джонсън събира 61,1 % срещу 38,5 % за Бари Голдуотър. Съотношението в Избирателната колегия е 486 за Джонсън и 52 за Голдуотър.

През 1972 г. Ричард Никсън побеждава Джордж Макгавърн с 60,7 %, а резултатът в Избирателната колегия е 520 на 17.

На изборите през 1980 г. Роналд Рейгън печели 51 на сто от гласовете, които му дават 489 гласа в Избирателната колегия, а Джеймс Картър – 41 % от гласовете, които са равни само на 49 гласа от Избирателната колегия.

През 1984 г. Рейгън има 59 % – респективно 525 гласа, а Уолтър Мондейл 41 % – само 13 гласа.

Без съмнение едни от най-драматичните избори бяха тези през 2000 г., когато в конкуренцията на Джордж Уокър Буш с Ал Гор се стигна до ръчно преброяване на резултатите в щата Флорида.

Томас Джеферсън заявява, че престоят на президентския пост е „едно великолепно нещастие“. Андрю Джаксън нарича тази служба „ситуация на извисено робство“, а Томас Удроу Уилсън го допълва с „президентът е своего рода недосегаем род“.

Нека да си спомним откровенията на Джордж Вашингтон: „Аз чудесно схващам, че моите сънародници ще очакват от мен прекалено много. Опасявам се, че ако резултатът от обществените мерки не отговаря на техния оптимизъм, те ще превърнат... възхвалите, с които в този момент ме отрупват... в порицание“.

Джон Стайнбек отбелязва: „Ние възлагаме на президента повече работа, отколкото човек може да свърши, повече отговорност, отколкото човек може да понесе, по-голяма тежест, отколкото човек може да издържи... Ние го износваме, използваме го, изяждаме го... Той е наш и ние упражняваме правото си да го унищожим“.

II. Няколко допълнителни щриха към образа на президента и за петото колело на каруцата

Доказателство за пиетета на американците към военачалниците като държавни ръководители е изборът още на първия президент Джордж Вашингтон.

В началото на XIX век плантаторът от Тенеси Андрю Джаксън става командир на доброволческите сили. Победата над индианците крийки му осигурява званието генерал-майор. Голямата слава обаче той дължи на заключителното сражение във войната с Обединеното кралство (1812–1814), когато разбива корпуса на сър Едуард Пакнам.

По време на същата война главнокомандващ американската армия на запад е Уилям Хенри Харисън, който е победител над прословутия индиански вожд Текумзе. Той е кандидат за президент през 1836 г., но печели изборите при втория си опит през 1840 г. като представител на „вигите“. Остава в историята с най-краткия президентски мандат, тъй като умира от пневмония само един месец след встъпването си в длъжност.

Закари Тайлър е герой от войната с Мексико и това го прави желаниа кандидат на „вигите“ за изборите през 1848 г., тъй като съчетава огромна популярност с практически никакъв политически опит.

Главнокомандващият армията по време на войната с Мексико генерал Уинфийлд Скот е кандидат на изборите през 1852 г., но претърпява тежко поражение поради вътрешното разцепление.

Генерал Джордж Маклелън е противник на Ейбрахам Линкълн в кампанията през 1864 г., но губи съкрушително.

Генерал Джеферсън Дейвис е президент на Конфедерацията на южните щати по време на Гражданската война.

Юлисис Грант е без съмнение най-заслужилият военачалник за победата на Севера над Юга. Неговите противници в държавната администрация постоянно го обвинявали пред Ейбрахам Линкълн, че пие неумерено. Президентът им отговорил: „Какво уиски пие Грант, за да изпратя такова и на останалите генерали?“. Не е случаен фактът, че Юлисис Грант печели два последователни мандата на президент (1869–1877).

През 1880 г. кандидат на демократите е генерал Уинфийлд Ханкок, но той губи от Джеймс Гарфийлд.

Джордж Кетлет Маршал е първият американски военен, който става държавен секретар, и първият военен, който през 1953 г. получава Нобелова награда за мир заради своя знаменит едноименен план за възстановяване на следвоенна Европа, провъзгласен през 1947 година. Неговият пример като държавен секретар е успешно последван от Колин Пауъл през 2001 г. в администрацията на Джордж Буш-младши.

Дуайт Дейвид Айзенхауер се превръща в легенда още през Втората световна война. Той е председател на Комитета на началник-щабове на САЩ от 1945 до 1948 година. След това си почива за кратко от военните дела като ректор на Колумбийския университет, докато отново е призован към тях в качеството на върховен главнокомандващ на НАТО (1951–1952). За следващата президентска кампания той е ухажван както от демократите, така и от републиканците. Всъщност за изборите през 1952 г. консервативните републиканци искат да издигнат генерал Дъглас Макартър, но мнозинството се ориентира към Дуайт Айзенхауер.

Най-накрая през 2004 г. много надежди бяха възлагани на бившия командващ Обединените въоръжени сили на НАТО генерал Уесли Кларк, но той се провали още на първичните избори.

Върху зберието на Блэк Хилс в планината Ръшмор са изсечени от камък лицата на Джордж Вашингтон, Томас Джеферсън, Ейбрахам Линкълн и Теодор Рузвелт.

В течение на годините са правени множество проучвания с цел определянето на това кои може да бъдат квалифицирани като „велики президенти“. Не е възможно всички те да бъдат анализирани. Все пак съществува висока доза субективизъм.

През 2010 г. експертите от изследователския институт „Сиена“ в Ню Йорк

определят Франклин Делано Рузвелт като най-добрия американски държавен глава в историята.

Когато бил на седем години, той получил щастливата възможност да посети заедно с родителите си тогавашния президент Груувър Кливланд. Както се полагало за такъв идиличен момент, старецът погалил момчето по главата и му пожелал от все сърце никога да не застава начело на собствената си страна. Когато пораснал, Франклин не само станал президент, но и престоил на този пост повече от всеки друг в историята на САЩ.

На второ място е поставен Теодор Рузвелт, а след него се нареждат Ейбрахам Линкълн, Джордж Вашингтон, Томас Джеферсън, Дуайт Айзенхауер и Джон Кенеди. Барак Обама заема петнадесето място, като изпреварва с три места Роналд Рейгън.

Вероятно най-лесно би бил избран за президент за трети пореден път Джордж Вашингтон, но той се отказва от тази възможност. Може би на неговия фон е обяснима бариерата пред останалите представители на „династията от Вирджиния“ – Томас Джеферсън, Джеймс Мадисън и Джеймс Мънро. Андрю Джаксън също предпочита да се оттегли след осем години и да остане най-популярната фигура на своето време. Не би било изключено Ейбрахам Линкълн да се окаже преизбран два пъти, но изстрелът на Джон Уилкс Буут слага край на тази вероятност. Борчески качества не липсват на Груувър Кливланд, който е единственият успял да влезе в Белия дом като президент два пъти, но с интервал между тях от четири години.

По време на Испанско-американската война заместник-министърът на Военноморските сили Теодор Рузвелт подава оставка и организира доброволчески отряд, който воюва в Куба. Начело на „Суровите ездачи“ е генерал Ленърд Уд, но фактическият лидер е „полковник Рузвелт“. Това чувствително допринася за осигуряване на място на последния кандидат за вицепрезидент в листата на Уилям Маккинли от Републиканската партия през 1900 година. Впрочем при включването на САЩ в Първата световна война Теодор Рузвелт отново пожелава да се прояви като военен герой, но президентът Удроу Уилсън му отказва командването на бригада, тъй като формално няма генералско звание.

След като Рузвелт умира през 1919 г., като кандидат за президентския пост започва да се оформя неговият командир от Куба генерал Уд, но в крайна сметка той е жертван от партийните босове заради кандидатурата на Уорън Хардинг. Най-близка е била възможността пред Удроу Уилсън, но битката му за каузата на Обществото на народите му слага прът в колелата. След провалянето на ратификацията на Версайския договор в Сената президентът предприема грандиозна национална обиколка за защита на своето творение.

Той изминава за три седмици над 12 000 километра с влак и произнася десетки речи, но на 25 септември 1919 г. припада, а няколко дни по-късно получава инсулт. Това не само го лишва от възможност да завърши пълноценно втория си мандат, но изключва всякакъв път към трети.

Барьерата е преодоляна от Франклин Делано Рузвелт, но за това очевидно способстват комплексни причини – „новият курс“, умението за общуване със сънародниците („беседите край камината“, които президентът изнася всяка седмица по радиото), добрият екип, слабостта на републиканците и, разбира се, Втората световна война. Впрочем XXII добавка, която забранява трети мандат, е приета през 1951 година.

През 2001 г. учени от Пенсилванския университет изчисляват коефициента на интелигентност на всички президенти след 1945 година. На първо място е Уилям Клинтън със 182 точки, следван от други двама демократи – Джеймс Картър (175) и Джон Кенеди (174). Последните три места се заемат от Роналд Рейгън – 105, Джордж Буш-старши – 98, и Джордж Буш-младши – 91 точки.

Големият американски писател Гор Видал написа преди години, че за разлика от Франклин Делано Рузвелт Хари Труман не бил филателист: „Ако някога бе колекционирал марки, щеше да знае къде се намират отделните държави в света и кой живее в тях“. По-късно и други президенти показваха завидни пропуски в географските и историческите си познания – от Джон Кенеди, през Роналд Рейгън, до Джордж Буш-баща и Джордж Буш-син.

Впрочем последният е класиран според редица проучвания като по-интелигентен единствено от президента Уорън Хардинг. За него е известен анекдотичният пример, че според указанията на най-близките му сътрудници не трябвало да бъде допускан да излиза самостоятелно от Белия дом поради реалната опасност да му бъде зададен въпрос, на който той ще се опита да отговори.

В елитарните университети на САЩ съществува обществото „Фи Бета Капа“, основано още през 1776 година. От американските президенти само петима са участвали в него (Джон Куинси Адамс, Теодор Рузвелт, Уилям Тафт, Джордж Буш-старши и Уилям Клинтън). По време на кандидатпрезидентската кампания през 2000 г. за номинация от Републиканската партия се бореха двама членове на ФБК – Ламар Александър и Елизабет Доул, но те се оказаха аутсайдери. Ясно е, че едното IQ велик президент не прави.

Макар Хърбърт Хувър да е бил почетен доктор на тридесет и три университета, той не е оценяван като носител на висок интелектуален потенциал. Сред най-успешните държавни ръководители на САЩ, Франклин Делано Рузвелт по собствените си думи изкарва колежанските си години почти без да отвори книга освен криминалета. В това отношение единственият му конкурент е Джон Кенеди, който имал за четиво романите на Иън Флеминг за Джеймс Бонд.

Роналд Рейгън започва политическата си кариера чак на петдесет и пет години, когато е избран за губернатор на Калифорния. Два пъти губи първичните избори като кандидат за президент на републиканците, но през 1980 г. извоюва номинацията на партията. На шестдесет и девет години става най-възрастният президент в историята на САЩ след Джон Адамс, който е избран на шестдесет и две години. Налага

се да направи предварителна декларация, че на всеки шест месеца ще бъде подлаган на щателни медицински изследвания с оглед на здравословното му състояние. Какви декларации трябва да направят сегашните кандидати за първия пост, след като той е на седемдесет, а тя на шестдесет и девет?!?

Роналд Рейгън почина на 93 години, а Джон Адамс доживя до 91, Хърбърт Хувър – до 90, а Хари Труман – до 88 години. Все още никои не е постигнал рекорда на Джон Гарнър (вицепрезидент при първите два мандата на Франклин Рузвелт) – 99 години.

Освен житейското има и политическо дълголетие. Мартин ван Бюрън е вицепрезидент при втория мандат на Андрю Джаксън (1833–1837); президент през следващите четири години и неуспешен кандидат през 1840 и 1848 година.

Уилям Дженингс Брайън участва без успех в три президентски кампании (1896, 1900 и 1908 г.), но успява да стигне поне до поста държавен секретар при Удроу Уилсън.

Лидерът на социалистите Юджийн Дебс е кандидат за президент пет пъти (1900, 1904, 1908, 1912 и 1920 г., като последните два пъти получава над 900 000 гласа).

Франклин Делано Рузвелт е кандидат за вицепрезидент през 1920 г., губернатор на Ню Йорк (избиран през 1928 и 1930 г.) и четири пъти победител на президентски избори. Това е поводът през 1951 г. да бъде приета XXII добавка в конституцията, според която един кандидат не може да бъде избран на президентски пост повече от два пъти.

Ричард Никсън е два пъти президент и два пъти вицепрезидент.

От 1955 г. Джордж Стром Търмънд последователно е избран за сенатор осем пъти, като по време на последните избори е на 97-годишна възраст.

Показателен е примерът, че някои американски президенти пожелават да продължат присъствието си в обществения живот чрез изпълнение на други функции. След изтичане на мандата Джон Куинси Адамс кандидатства и е избран за член на Камарата на представителите, а Уилям Хауърд Тафт в продължение на десет години е председател на Върховния съд на САЩ.

Да си сенатор от Масачузетс, е голямо предизвикателство и неслучайно на Националния конвент на Демократическата партия през 2004 г. Джон Кери каза: „В града, където се зароди свободата на Америка, аз приемам вашата номинация за президент на Съединените щати“. Той прегърна повече от десет ветерани, служили заедно с него във Виетнам, и вдигна юмрук, махайки към делегатите. Рядко е имало толкова вълнуващи моменти по време на предизборна кампания, колкото тогава. След отдаване на почест и заявлението, че ще бъде главнокомандващ, който никога няма да поведе държавата в погрешна война, последва декларацията „Аз съм Джон Кери и съм готов да ви служа“. Макар и неуспял в изборите, четири години по-късно той се завърна на политическата арена като вицепрезидент, а след още четири години стана държавен секретар на САЩ.

В един популярен анекдот от началото на XX век се казвало: „Бедната г-жа Джоунс! Случи ѝ се ужасно нещо. Тя имаше двама чудесни синове. Единият потъгна с „Титаник“, а другият стана вицепрезидент на САЩ. Оттогава и за двамата не се е чуло нищо“.

Макар и преувеличено, в казаното има доста истина. Малко известен е фактът, че през по-голямата част на XIX век американските вицепрезиденти дори не са живеели в столицата. Когато веднъж Даниел Томкинс отишъл без предварително разрешение във Вашингтон, това така въбесило Джеймс Мънроу, че последният отказал да му заплати разносните по пътуването.

Спътниците на Джеймс Шермън го изхвърлили от влака, като разбрали, че отива да поеме „втория пост“ в държавата, а Томас Маршал бил изключен от завещанието на баща си по същата причина... В мемоарите си Грувър Кливланд пише, че неговият „вице“ Адлай Стивънсън редовно го подстригвал, но все пак не достигнал „висоти“ в бръснарския занаят. И все пак не е толкова лошо да си вицепрезидент. Осигурени са ти председателство на Сената и място в Съвета за национална сигурност, представителство на страната при погребения на чужди държавници... и възможност да заемеш първия пост в страната, когато титулярят си отиде.

Само през XIX век от нея са се възползвали четирима вицепрезиденти (Джон Тайлър след смъртта на Уилям Харисън; Милърд Филмор след смъртта на Закари Тайлър; Андрю Джонсън след убийството на Ейбрахам Линкълн; Честър Артър след убийството на Джеймс Гарфийлд), а през XX век – още петима (Теодор Рузвелт след убийството на Уилям Маккинли; Джон Калвин Кулидж след загадъчната смърт на Уорън Хардинг; Хари Труман след предизвестената смърт на Франклин Делано Рузвелт; Линдън Джонсън след убийството на Джон Кенеди и Джералд Форд след принудителната оставка на Ричард Никсън). Последният случай е вероятно най-интересният от историята на президентската институция.

През 1973 г. срещу тогавашния вицепрезидент Спиро Агню са повдигнати обвинения за приемане на подкупи по времето, когато е бил губернатор на Мериленд. Той приема сделка, според която се признава за виновен за „укриване на доходи“, и подава оставка, но бива освободен от наказателно преследване. На негово място Сенатът определя за вицепрезидент Джералд Форд. На 8 август 1974 г. самият президент Ричард Никсън е принуден да се оттегли вследствие на разкритията по аферата „Уотъргейт“.

Още с първия акт на неговия наследник Джералд Форд той получава опрощение за „всичко, което е извършил по време на управлението си“. За нов вицепрезидент на САЩ Сенатът избира Нелсън Рокфелер – един от петимата братя на знаменитата фамилия. Всичко, което се случва, е възможно благодарение на XXV добавка на Конституцията от 1967 година. Известният американски хуморист Арт Бъкуалд казва по този повод: „Президентство по инцидент, политика по прецедент“.

По-нататък май не се случва нищо интересно, но по време на мандата на

Джордж Буш-баща широко се разпространява анекдотът „Тайните служби имат заповед, ако Буш бъде застрелян, да застрелят вицепрезидента Куейл“.

III. Двупартийната система, или двуглавата ламя

След създаването на САЩ няма ярко разграничаване на партии, но лидер на „федералистите“ е вторият президент Джон Адамс, а „демократичните републиканци“ започват възход от избора на Томас Джеферсън през 1800 г. и излъчват президенти до 1829 година. Малко преди това Мартин ван Бюрън създава в рамките на Партията на демократичните републиканци фракцията „Магарешки опашки“, която става предшественик на съвременната Демократическа партия. Изобразяван често във вестникарските карикатури като магаре, Андрю Джексън става първият президент на Демократическата партия, а оттам магарето е определено като символ на демократите.

Другата партия е тази на „вигите“, които се наричат така по аналогия с британската Либерална партия. Първият излъчен от тях президент е Уилям Харисън, който встъпва в длъжност през 1841 година.

Изследователите приемат, че Републиканската партия е създадена през 1854 г. като непосредствен продължител на партията на „вигите“. Неин символ става слонът. По този начин става възможно развитието на класическата за САЩ двупартийна система.

Обществото „Тамани Хол“ е създадено още през 1789 г. и включва ветерани от Войната за независимост. В средата на XIX век неговото седалище се превръща в основен център за формиране на предизборната политика на Демократическата партия. Така например Томас Удроу Уилсън става кандидат за президент през 1912 г. вследствие на решение „зад кулисите“.

Макар да е губернатор на Ню Джърси от 1910 г., той е сравнително неизвестен в национален мащаб до провеждането на Националния конвент на Демократическата партия. Основен кандидат е Чамп Кларк, но изискването е да получи две трети от гласовете на делегатите, за да бъде номиниран. При всяко гласуване привържениците му намаляват и на шестдесет и четвъртия тур мнозинството от две трети получава Удроу Уилсън.

При определяне на кандидата на демократите за президент през 1924 г. се сблъскват две ярки фигури – губернаторът на Ню Йорк Алфред Смит и сенаторът от Калифорния и бивш министър на финансите Уилям Макаду, който при това е зет на бившия президент Удроу Уилсън. След сто и три неуспешни гласувания и двамата снемат кандидататурите си и бива номиниран Джон Дейвис. В американския политически жаргон е прието такъв партиен кандидат да бъде квалифициран като „черно конче“.

Разбира се, официалните кандидати на демократите и републиканците биват определяни на т.нар. конвенти след провеждане на първичните избори.

Едно от най-големите несъвършенства в президентските избори в САЩ е спазването на принципа „победителят взема всичко“. Той се прилага навсякъде освен с известни нюанси в Мейн и Небраска.

Най-много гласове носят Калифорния – 54; Ню Йорк – 33; Тексас – 32; Флорида – 25; Пенсилвания – 23. Едновременно с това има седем щата плюс федералния окръг Колумбия, които са представени в Избирателната колегия само с три гласа.

Двупартийният модел предопределя несправедливостта спрямо други партии или независими кандидати. За това има множество примери.

През 1832 г. антимасонската партия атакува кандидатурите на Андрю Джаксън и Мартин ван Бюрън (впрочем и двамата са масони), но спечелва само 2,5 % от преките гласове.

Партията на свободата, съставена предимно от разочаровани „виги“, участва без успех на изборите през 1840 и 1844 година. На нейна основа и с участието на антиробовладелски настроени демократи през 1848 г. се появява Партията на свободната земя, която спечелва 10 % от подадените гласове, но нито едно място в Избирателната колегия. Четири години по-късно нейният кандидат е подкрепен само от 155 000 избиратели и това слага край на съществуването ѝ.

На президентските избори през 1860 г. участва Конституционният съюз, който подкрепя единството на федерацията, но избягва да вземе категорично становище „за“ или „против“ робството. Това предопределя и неговото ефимерно съществуване.

Народната партия, създадена предимно от фермери, печели на изборите през 1892 г. три губернаторски поста, пет места в Сената и десет в Камарата на представителите. Нейният самостоятелен кандидат за президент получава над един милион гласа (8,5 % на преките избори и 22 представители в Избирателната колегия), след като е спечелила в шест щата. Това постижение не е повторено от нито една политическа партия до този момент.

При кандидатирането си за президент през 1904 г. Теодор Рузвелт тържествено заявява, че няма да иска следващ мандат. Не му остава нищо друго, освен през 1908 г. да посочи като свой личен избор Уилям Тафт, който от своя страна печели убедително срещу демократа Уилям Брайън. Вследствие на възникналите между тях значими личностни противоречия през август 1912 г. Теодор Рузвелт създава Прогресивната партия. На изборите Удроу Уилсън печели 42 %, Рузвелт – 27 %, а Уилям Тафт – 23 %. В Избирателната колегия съотношението обаче е 435 гласа за Уилсън, 88 – за Рузвелт, и 8 за Тафт. Впрочем Прогресивната партия се явява отново на хоризонта през 1924 г. и нейният кандидат Робърт Лафолит има 5 милиона гласа в преките избори и 13 в Избирателната колегия. След „ерата на Франклин Делано Рузвелт“ отново се появяват допълнителни играчи.

Губернаторът на Луизиана Хю Лонг създава през 1934 г. Дружество за споделяне на богатството, чиято идеология съчетава популизъм и авторитаризъм.

Влиянието му става толкова голямо, че се очаква да получи поне десет процента от гласовете в национален мащаб при президентските избори през 1936 година. През септември 1935 г. той е убит. Впрочем Хю Лонг е прототип на главния герой от романа на Робърт Бен Уорън „Цялото кралско войнство“.

През 1948 г. консервативните демократи, които не са съгласни с политиката на Хари Труман (известни още като „диксикрати“), създават Партия за правата на щатите. Техният кандидат Джордж Стром Търмънд – губернатор на Южна Каролина, спечелва на изборите 1 169 000 гласа, респ. 38 гласа в Избирателната колегия. Левите демократи подкрепят Прогресивната партия на бившия вицепрезидент Хенри Уолъс, който печели 1 156 000 гласа, но нито един в един Избирателната колегия.

През 1968 г. губернаторът на Алабама Джордж Уолъс се явява на изборите като независим кандидат, но при близо десет милиона реални гласа има само 46 в Избирателната колегия.

Независимият кандидат Джон Андерсън постига през 1980 г. 5 719 000 гласа, а Ед Кларк от Партията на свободата – 921 000. Никой от тях няма представителство в Избирателната колегия.

Може би един от най-драматичните моменти в съвременната американска история е на изборите през 1992 година. Независимият кандидат Рос Перо има над 19 милиона гласа, срещу които обаче не получава нито едно място в Избирателната колегия. В същото време разликата между победителя Уилям Клинтън и победения Джордж Буш е само 5,5 милиона гласа. Това дава повод и за редица спекулативни твърдения в чия полза е „играл“ Рос Перо.

Голямото предизвикателство е, че към провеждането на изборите през 2016 г. всяка от двете партии е пребивавала в Белия дом по 92 години. Най-дългото непрекъснато управление на републиканските президенти е в периода 1861–1885 г., а на тези от Демократическата партия – от 1933 до 1953 година.

Преминаването и връщането от една политическа партия в друга е добре познато в повечето западноевропейски държави. Достатъчни са примерите на Уинстън Чърчил в Обединеното кралство и на Едгар Фор във Франция.

В условията на американския двупартиен модел политическата миграция е по-скоро изключение. Хенри Стимсън е министър на отбраната в периода 1911–1913 г. при президента Уилям Тафт, а държавен секретар при Хърбърт Хувър (1929–1933). От 1939 г. до есента на 1945 г. е отново министър на отбраната при Франклин Делано Рузвелт и Хари Труман. По този начин е първият политик, който е министър при двама президенти републиканци и двама демократи. Малко по-скромно е постижението на Джеймс Шлезинджър. Той е министър на отбраната по време на мандатите на републиканците Ричард Никсън и Джералд Форд и министър на енергетиката при демократа Джими Картер.

При липсата на значими независими кандидати на изборите през 2016 г. двуглавата ламя нямаше кого да изяде.

IV. Династиите

За разлика от монархиите още след създаването си Съединените щати генерират друг тип „династии“. Първоначално те са на чисто регионален принцип. В периода 1789–1825 г., започвайки от Джордж Вашингтон и минавайки през Томас Джеферсън, Джеймс Мадисън и Джеймс Мъро, всички президенти са от Вирджиния, като само Джон Адамс е от друг щат. Последният обаче съумява да придаде и семейственост чрез своя син Джон Куинси Адамс – президент от 1825 до 1829 г., а пък неговият внук Чарлз Френсис Адамс е дипломат от кариерата и посланик на САЩ в Лондон по време на Гражданската война. Хенри Адамс е дългогодишен сенатор.

Бенджамин Харисън, който спечелва изборите през 1888 г., е внук на президента Уилям Хенри Харисън. Робърт Тафт, който е син на Уилям Тафт, никога не достига до номинация от Републиканската партия за държавен глава, но остава в историята като съавтор на прословутия закон „Тафт – Хартли“, приет от Сената през 1948 година.

Франклин Делано Рузвелт е братовчед на Теодор Рузвелт.

Кандидат на демократите за президентския пост през 1952 и 1956 г. е губернаторът на Илинойс Адлай Е. Стивънсън, който е внук на вицепрезидента от втория мандат на Гривър Кливланд – Адлай Стивънсън. По времето на Джон Кенеди той е назначен за постоянен представител на САЩ в ООН.

В Бостън (столицата на щата Масачузетс) в продължение на много години двете най-влиятелни фамилии са Кабот и Лодж. Не е случайна крилатата фраза: „Над Каботите са само Лоджите, а над Лоджите е единствено Бог“. Когато на бял свят се появява Хенри Кабот-Лодж, всички му предричат бляскава политическа кариера, но и той не успява да се добере до първия пост в държавата. Щатът Масачузетс обаче дава на американците най-знаменитата политическа фамилия.

Джоузеф Патрик Кенеди и неговата съпруга Роуз Елизабет Фицджералд имат четирима синове и пет дъщери. Според редица изследвания Джоузеф Кенеди е оценяван като „здравата връзка между мафията и политическия елит“. Твърди се, че той е работил много тясно със Салваторе Маранзано и Джоузеф Бонано. Макар и мимолетен персонаж във филма „Най-младият кръстник“, той е описан като човека, с чиито яhti по време на Сухия режим е пренасяно уискито от Канада в САЩ.

След като Франклин Рузвелт е избран за президент, той назначава Джоузеф Кенеди за шеф на Комисията по ценните книжа. Според някои твърдения обяснил това свое решение с думите: „Крадецът най-добре ще лови крадците“. По-късно Кенеди-баща заема възловия пост на посланик в Обединеното кралство, като се завръща от Лондон през 1940 година. Остава встрани от активната политика, като съсредоточава всичките си усилия за осигуряване на бъдеща кариера за своите синове.

Неговият най-голям син Джоузеф Патрик-младши загива през Втората световна война. В нея участва и Джон Фицджералд Кенеди, който се отличава с несъмнен героизъм като офицер от Военноморските сили. През 1952 г. е избран в Сената и добива голяма популярност с работата си в Комисията по международни отношения. Звездният миг идва с номинацията му през 1960 г., когато печели изборите в остра конкуренция с Ричард Никсън и става първият президент католик в историята на САЩ.

Както тогава, така и по-късно има множество внушения, че дължи победата си на връзките на баща си с мафията. Някои изследователи сочат като важно действащо лице в тези процеси видния подземен бос Сам Джанкана. Но още повече са тези, които свързват същия Сам Джанкана с атентата в Далас, тъй като президентът и неговият брат Робърт (министър на правосъдието) нарушили „споразумението за толерантност спрямо мафията“.

Преди да стане президент, много от хората, които познават Джон Кенеди, го смятат просто за плейбой, чийто богат баща финансира кампаниите му. Неговите критици виждат в лицето му безразсъдство, нетърпение и прибързаност. Найджъл Хамилтън, автор на книгата „JFK: Дръзка младост“, обобщава: „Той имаше интелект, смелост, свенливо очарование, добър външен вид, идеализъм, пари... И все пак, както винаги, нещо липсваше – определена дълбочина или сериозност на целта... След като гласоподаватели или жени бяха спечелени, имаше една празнота от страна на Джон, отказ да превърне завоеванието в нещо съдържателно и мъдро“.

До известна степен неговият образ на млад и жизнен мъж е мит. Голяма част от живота си той прекарва по болници поради тежкия увреждания на гръбначния стълб. Доста е изписано за обвития в тайнственост личен живот на Кенеди. Подобно на баща си, той е обсебен от мисълта за сексуални завоевания – преди и след сватбата си, преди и по време на президентския си мандат. Въпреки това любовните му афери не успяват сериозно да опетнят неговата репутация.

Продължаващият интерес към Кенеди повече от половин век след смъртта му не е само резултат от изградения обществен образ или лична харизма. Дължи се и на историческия момент, в който той се появява. В началото на 60-те години на XX век избирателите имат нуждата да вярват в човек, който ще „поведе отново страната“. По време на предизборната надпревара той не спира да отправя остри критики към осемте години управление на републиканците, което води до стагнация: „Започвам кампанията си с единственото предположение, че американците са разтревожени от посоката, в която се е насочила държавата... и че имат желанието и силата САЩ отново да тръгнат напред“. По-късно съветникът на Кенеди Артър Шлезинджър пише: „Столицата, сънена в годините на Айзенхауер, изведнъж се съживи... освободи се енергия, която се появява, когато хората с идеи получат възможност да ги приложат“.

Известният историк Алън Бринкли определя Джон Кенеди като „добър“, но не и „велик“ президент. Очевидно с него са съгласни и много други изследователи. В проучване, направено през 1982 г., той е поставен на тринадесето място сред тридесет и шест президенти. В множество аналогични допитвания до 2011 г. успява да се придвижи с едно място нагоре в класацията. Всъщност още през 70-те години на XX век експертът Ричард Нойшат казва: „Той ще бъде блещукаща светлина, помрачена от спомените за наследниците му“. Все пак и до днес Джон Кенеди е далече от „само една блещукаща светлина“. Той остава голям символ на възвисяващ се идеализъм и надежда за промяна. Неговата харизма, романтичните и почти мистични асоциации с името му все още предизвикват емоции. Те не само оцеляват, но и се увеличават.

Трагично си отиде от този свят и Робърт Франсис Кенеди, който имаше всички шансове да получи номинацията на Демократическата партия за изборите през 1968 г., а при тяхното спечелване щеше да подобри рекорда на брат си като най-младия избран президент в американската история.

През август 2009 г. почина от тумор в мозъка Едуард Кенеди. Лидерът на мнозинството в Сената Хари Рийд го нарече „патриарх“. Без съмнение той беше такъв – за Демократическата партия и за американската политика. Избран за сенатор през 1962 г., когато е на тридесет години, той е единственият, който дублира рекорда на Стром Търмънд с осем последователни мандата. Остава със спомена, че е от най-непримиримите борци за социалните права на всички живеещи в Съединените щати, включително имигрантите. Освен това е един от малцината сенатори, който е определен като „разумно кооперативен и поддържащ близки отношения и с партийните си противници от Републиканската партия“.

Защо не успява да се добере до поста президент? Почти всички смятат, че е заради автомобилната катастрофа през 1969 година. Тогава Едуард Кенеди е на приятелско парти на остров Чапакуидик. Неочаквано се налага секретарката Мери Джо Копечне да си тръгне. Предлага да я откара до пристанището, но колата се преобръща и пада в реката. Сенаторът съумява да изплува до брега, но тя се удавя. Едуард Кенеди получава условна присъда от два месеца за бягство от местопроизшествието. Доверието към него е силно разклатено и той се престашава да постави кандидатурата си за президент едва през 1980 г., но губи на предварителните избори от Джеймс Каргър.

След речината на Едуард Кенеди президентът Барак Обама направи изявление, че той и съпругата му са с разбити сърца. Британският премиер Гордън Браун бе още по-категоричен: „За сенатор Кенеди ще тъгуват не само в Америка, но на всички континенти. По света го почитат като сенатора на сенаторите“.

Най-после няколко думи за проклятието, което тежи над фамилията Кенеди. През 1973 г. синът на Едуард губи крака си поради рак на костите. Някои от племенниците му имат хронични проблеми с алкохол и наркотици. Един от тях, Дейвид

Антъни, умира от свръхдоза през 1984 година. Синът на Робърт Кенеди – Майкъл, загива при инцидент по време на ски ваканцията си в Аспен, Колорадо. През 1999 г. синът на Джон Кенеди загива при самолетна катастрофа със съпругата си.

След смъртта на Едуард Кенеди останаха малко представители на фамилията, които имат желание за политическа кариера. Синът му Патрик бе избран още преди това в Камарата на представителите. Там се изяви с идеите си за здравни реформи, които да бъдат фокусирани върху профилактиката на заболяванията, а не върху лечението. Дъщерята на Джон Кенеди – Каролайн, имаше известни амбиции да кандидатства в Сената за овакантиеното от Хилари Клинтън място, но се отказа, а синът на Робърт Кенеди, който носи името на баща си и е известен адвокат, не прояви никакво желание да се изявява като политик.

В своята автобиографична книга „Гледайки в бъдещето“ Джордж Хърбърт Уокър Буш (популярен като Джордж Буш-старши) споделя, че е решил да се впусне в голямата политика едва през 1964 г., когато вече е спечелил един милион долара. Започвайки от Камарата на представителите в периода 1966–1970 г., при управлението на Ричард Никсън е постоянен представител на САЩ в ООН, за кратко време посланик в Пекин, а след това директор на Централното разузнавателно управление. Не е номиниран за президент през 1980 г., но Роналд Рейгън предвидливо го привлича в екипа си като вицепрезидент за два мандата.

Съвсем закономерно е да бъде следващият кандидат на Републиканската партия през 1988 г. и побеждава убедително демократа Майкъл Дукакис. С това Джордж Буш-старши става единственият вицепрезидент, спечелил президентски избори през XX век. След загубата от Уилям Клинтън през 1992 г. той се оттегля в Тексас, но се посвещава на политическото бъдеще на своите синове. Само две години по-късно Джордж Уокър Буш-младши е избран за губернатор на Тексас и преизбран на същия пост през 1998 година. Националният конвент на Републиканската партия го издига за кандидат през 2000 г. и той спечелва една от най-оспорваните надпревари в историята на САЩ.

Освен niskия му коефициент на интелигентност неговите опоненти изтъкват определени деликатни моменти от биографията му. В младежка възраст е арестуван за шофиране в пияно състояние. До 2000 г. е пътувал в чужбина само три пъти, като по негово собствено признание не е посещавал дори Канада.

Джордж Буш-младши получи своите шансове, защото в екипа му бяха подбрани много качествени хора: вицепрезидентът Ричард Чейни бе военен министър от 1989 до 1993 г. и има неоспорими заслуги за организирането на успешните операции в Персийския залив; друг герой от войната в залива бе държавният секретар Колийн Пауъл, а съветник по външнополитическите въпроси бе Кондолиза Райс.

От началото на XXI век медиите започнаха все повече да употребяват термина „клана Буш“. Срещу това определение възропта Джордж Буш-старши. Той заяви, че има период, когато семейството е излязло на преден план, и напомни, че неговият

баща Прескот Буш е бил сенатор, а синовете му – губернатори на едни от най-големите щати. „Ние обаче не се смятаме за династия“ – отбеляза доайенът на фамилията. В друго свое изявление изрази надежда, че някои от неговите внуци могат активно да участват в политиката, визирайки най-големия син на тогавашния губернатор на Флорида Джеб Буш – Джордж Прескот Буш, а също и единствения син на тексаския бизнесмен Нийл Буш – Питърс Джордж Малон Буш.

По повод осемдесетгодишнината на Джордж Буш-старши близките му подариха скок с парашут. Той бе заобиколен от екип парашутисти, след като бе преценено за опасно да лети сам заради силния вятър и ниската облачност. Когато се приземи на поляната в градчето Колидж Стейшън, Буш бе посрещнат от 4000 души, между които съпругата му Барбара, по-малкия му син Джеб и последния съветски ръководител Михаил Горбачов. В празненствата се включиха още бившият британски премиер Джон Мейджър и тенисистът Питър Сампрас.

Джордж Буш-младши напусна властта с рекордно нисък рейтинг – подкрепя само на 22 % от населението. Той обаче съумя да постигне своеобразна реабилитация. Британският вестник „Телеграф“ посочва поне три причини за това. Първата е, че след напускането на Белия дом се е отнесъл с уважение към Барак Обама и е отказал да го напада публично, подобно на останалите лидери на републиканците. Втората – след оттеглянето си в семейното ранчо в Тексас в продължение на четири години не влиза в „светлината на прожекторите“. Едва на Националния конвент през 2012 г. се появява, за да каже, че подкрепя Мит Ромни като кандидат-президент на Републиканската партия. Трета и може би най-важна причина – през целия си политически живот той запазва своя „простонароден тексаски чар“.

По време на своето доброволно изгнание Джордж Буш-младши се посвещава на рисуване на портрети на световни лидери (казват, че един от най-успешните бил този на Владимир Путин) и на отглеждане на кучета. Както е добре известно, американците имат слабост към домашните любимци.

V. Рисковете на професията

Някъде в средата на XIX век в САЩ става нарицателен алегоричният израз „Господ е създал големите хора. Той е създал и малките, но полковник Колт създаде своя 45-калибров револвер, за да изравни едните с другите“.

Несъмнено произведението на полковник Колт е „ценно нещо“. Но и „Деринджър“ е „прекрасна вещ“ – с него са убити двама американски президенти – Ейбрахам Линкълн и Уилям Маккинли.

Атентатите срещу президенти имат и своя по-раншна история. Андрю Джаксън се връщал от погребението на един сенатор, съпроводжан от множество конгресмени, журналисти и приятели. Когато приближил колоните на стария Капитолий, изведнъж се появил непознат човек и насочил срещу него два револвера. След изстрелите президентът останал незасегнат, вдигнал бастуна си и го насочил към

атентатора. Последващите два куршума се оказали също безрезултатни. Старият воин сам обезвредил нападателя. По това време все още не съществувала президентска охрана.

Веднага след нападението много хора се питали кой е негов инициатор. Те обаче изпитали разочарование, защото Ричард Лауренс бил сам. Имигрант от Обединеното кралство, той работел в столицата като бояджия. Но след някакво психическо сътресение си въобразил, че е крал Ричард III. Считал, че САЩ са все още британска колония, а техният президент незаслужено заема неговото място. Ето защо решил да убие Андрю Джаксън с вярата, че след това ще стане американски крал.

Талантливият и високоплатен актьор Джон Уилкс Буут е сред множеството жители на столицата, които на 11 април 1865 г. приветстват речта на Ейбрахам Линколн пред Белия дом. През това време идеята му да отвлече американския президент, за да постигне прелом във войната между Севера и Юга, се превърнала в утопия. Два дни по-рано войските на генерал Робърт Лий се били предали на генерал Юлисис Грант при Апотомакс.

Остава да се изпробва още една химера – паралелно покушение срещу президента, вицепрезидента (Андрю Джонсън) и държавния секретар (Уилям Стюарт), който лежи вкъщи след счупване на ръката. Съучастниците на Буут се оказват непохватни или страхливи. Но актьорът изиграва своята последна роля пред 1600 зрители в театър „Форд“, влизайки в ложата на президента... Едва ли по този начин „Югът е отмъстен“. Отстранен е един велик мъж в американската история, когото и до ден днешен сочат за един от „големите президенти“ на страната.

Преди да стреля срещу Джеймс Гарфийлд, Чарлз Гито отива в столичния затвор, за да види дали условията в него са „сносни“ с оглед на евентуалния му бъдещ престой. Написаната от него книга „Истината“ заедно с револвера, използван при покушението, той завещава на Библиотеката на Държавния департамент. А когато го водят на мястото за екзекуция, поне 250 души са заплатили грандиозната за онова време (1881 г.) сума от 300 долара, за да присъстват на изпълнението на смъртното наказание.

„Хроника на една предизвестена смърт“ – може би така най-кратко може да бъде обрисувано убийството на Уилям Маккинли – президента, с когото американците влязоха в ХХ век. През април 1901 г. „Ню Йорк Джърнъл“ пише: „Ако убийството е единственият начин да се избавим от вредната практика и глупавите хора, какво пък – нека извършим това убийство“. Малко преди това там е публикувано четиристишието:

Куришумът прониза Гебел (губернатора на Кентъки – б. а.)

и кръжи,

но на запад не ще продължи.

Всеки разбира – той вече лети

Маккинли мъртъв да повали.

На панамериканското изложение в Бъфало президентът Уилям Маккинли съобщава, че ще се ръкува с всеки, който дойде при него. Леон Чолгош няма вид нито на анархист, нито на душевноболен. Неговото спокойно, симетрично и красиво лице подхожда повече на пастор, банков касиер или на гимназиален учител. Под превръзката на дясната му ръка е скрито оръжието. На президента той подава лявата си ръка, а с другата натиска спусъка. Присъстващите искат да го линчуват на място, но тежко раненият президент им прави знак да спрат.

За агентатора подготовката вероятно е била дълга, но процесът срещу него – съвсем кратък. Той е първият от политическите убийци в САЩ, който се отправя за екзекуция към нововъведения „електрически стол“.

Теодор Рузвелт заема овакантеното място и констатира, че от седемте последни президенти на страната има вече трета жертва. Голямата тревога, която изпитват всички „честни американски граждани“ от подобни деяния, явно не е била нито толкова голяма, нито толкова споделена. Единадесет години по-късно, когато той прави предизборна обиколка в президентската кампания, се оказва мишена на дребния търговец Йохан Шранк. Това за малко не му осигурило трети мандат, тъй като обществеността е разчувствана и от атентата, и от смелото държание на Теодор Рузвелт. В същото време обаче кандидатът на Демократическата партия Томас Удроу Уилсън претърпява автомобилна катастрофа. Изданията с гръмки заглавия съобщават за новата сензация – в началото на XX век автомобилните злополуки са нещо съвсем ново. В съзнанието на американците изведнъж челно място заема „жертвата на техническия прогрес“.

Следствието установява, че докато си е бил в Италия, Джузепе Зангара е искал да убие Виторио Емануеле III. Преселвайки се в САЩ през 1923 г., той се насочва към равностойна жертва – първоначално Джон Калвин Кулидж, но не успява да се подготви. След това определя за мишена Хърбърт Хувър, но неговият мандат изтича. В новата ситуация под прицела се оказва бъдещият президент Франклин Делано Рузвелт. Когато той е на посещение в Маями малко преди официалното встъпване в длъжност, изстрелите са факт, но жертвата е друга – Антонин Чермак, кмет на Чикаго, който посрещнал Рузвелт в градския парк.

На 22 ноември 1963 г. Джон Кенеди се приземи на летището „Лав Фийлд“ („Поле на любовта“). Малко по-късно националната програма на Си Би Ес е прекъсната и Уолтър Кронкайт, вместо да говори за любов, съобщава: „В Далас, щата Тексас, по президентския кортеж са дадени три изстрела...“.

Това своеобразно „убийство на века“ не само дълбоко разтърси САЩ, но оставя много въпросителни въпреки 26-те тома, останали след разследванията на Комисията „Уорън“ през 1964 г., и още 12-те на специалния комитет на Камарата на представителите през 1979 година.

Лансирани са идеи за „дългата ръка“ на тогавашния шеф на ФБР Джон Едгар Хувър, който недолюбувал братята Кенеди, за кубинските емигранти... Даже съвсем

наскоро се прокрадна откритието, че вицепрезидентът Линдън Джонсън знаел нещо за планираното покушение.

Когато научил за смъртта на Кенеди, Мартин Лутър Кинг казал на съпругата си Корета: „Същото ще стане и с мен“. В една априлска вечер на 1968 г. куршумът от снайперска карабина го застига на терасата на един хотел в Мемфис. Само часове след това ФБР има готова декларация, че липсват данни за заговор. Джеймс Ърл Рей не само признава вината си, но и упорито повтаря: „Сам съм, други няма“. Според приложимото наказателно право престъпник, който направи самопризнания, се осъжда без съдебен процес. Така и Рей получава своите резонни 99 години.

Една комисия на Конгреса все пак се заема със случая и след като похарчва пет милиона долара, признава, че все пак заговор е имало. Но само това!

Няколко години по-рано Джеймс Ърл Картър бе поставил портрета на Мартин Лутър Кинг в губернаторската си резиденция в Атланта, а през 1986 г. Роналд Рейгън обяви датата на неговия рожден ден (15 януари) за празник.

Горещата 1968 г. сложи край и на още една възходяща политическа кариера. През нощта на 5 юни в хотел „Амбасадор“ в Лос Анджелис демократите празнуват победата на Робърт Кенеди на първичните избори в Калифорния. Пред микрофоните претендентът призовава: „Е, напред към Чикаго!“. Там ще бъде проведен Националният конвент на неговата партия. Но после идва редът на Сирхан Бишара Сирхан и на неговите изстрели. Твърди се, че той е бил отпред, смъртоносното попадение в Робърт Кенеди е отзад...

Но докато неговото убийство има поне формален повод – Сирхан е палестинец, а Кенеди подкрепял ционистите, то малко по-късно се появява един друг кандидат-убиец „по принцип“. На А. Бремер му било безразлично дали ще покоси Хюбърт Хъмфри (вицепрезидент по времето на Линдън Джонсън и кандидат на демократите за президент през 1968 г.), Джордж Макгавърн (сенатор и кандидат за президент през 1972 г.), или новоизбрания президент Ричард Никсън. В полицейските протоколи е запазено признанието му, че един път не стрелял по президентския кортеж, защото Никсън „не бил облечен прилично“. Най-накрая жертва става „скромният“ по мащаб губернатор на Алабама – Джордж Уолъс, който получава пожизнена парализа на долните крайници. Остава и съжалението: „За мен бе по-добре да убия стария Джон Едгар Хувър. След смъртта си той би се котирал наравно с президентите“.

Когато през 1974 г. под заплахата на импийчмънт Ричард Никсън си отиде от президентския стол, негов наследник стана Джералд Форд в качеството си на вицепрезидент. Той ще стане повече известен с това, че срещу живота му бяха извършени само за 17 дни в края на 1975 г. две последователни покушения, при това и двете от жени. Те бяха осъдени на доживотен затвор в изпълнение на закон от 1965 г., който преценява като особено опасно деянието „убийство на президент, вицепрезидент или друго лице, способно да наследи президентски пост след вицепрезидента“.

„Платете 47 долара и оръжията са ваши“ – казва оръжейният търговец на

Джон Хинкли. Той плаща и тръгва да гърми по Роналд Рейгън през март 1981 г., за да направи впечатление на Джоди Фостър, в която е фатално влюбен. Изстрелите не погубват президента, но със сигурност погубват политическата кариера на новоизбрания държавен секретар и бивш главнокомандващ силите на НАТО Александър Хейг. Докато държавният глава е подложен на операция, генералът се спречква с вицето Джордж Буш кой да изпълнява функциите му.

Живял в древността един младеж на име Херострат. Той бил запленил от идеята да остане завинаги в историята и понеже не намерил друг способ – запалил храма на Афродита в Ефес. Запалил го... и останал в историята. А тя нарекла подобно безумие „херостратова слава“.

В началото на 80-те години си купих издадената в САЩ книга „История на престъпността в снимки и картини“. В луксозния том са намерили място материали за живота на такива „бележити“ американци като Джеймс Дилинджър, Ал Капоне и Бъгси Сийгъл, Бостънския душвач и кой ли още не... Там фигурират и познатите ни вече Буут, Чолгош, Зангара, Рей...

Във Феър Парк в Далас по подобие на Музея на мадам Тюсо са представени основните действащи лица в убийството на Кенеди. Срещу такса от един долар любопитните могат да посещават последната квартира на Лий Харви Осуалд на Бъркли Стрийт № 1026. Сред многото паметници на Кенеди може би най-поразителният се намира на шестия етаж на Далаския музей, където ежегодно около 350 000 души се изкачват, за да видят мястото, където Осуалд е чакал президентския кортеж на 22 ноември 1963 година.

В края на 60-те години на XX век тогавашният кмет на Сан Франциско призова гражданите да предадат доброволно притежаваното огнестрелно оръжие, от което чрез претопяване да бъдат издигнати паметници на Мартин Лутър Кинг и Робърт Кенеди. Подобни паметници и до ден днешен няма – явно пожертваното за тази цел количество метал не е стигнало дори за бюстове.

VI. За някои първи дами и „техните“ президенти

Марта е родена в една плантация на щата Вирджиния, но през май 1758 г. се запознава с командира на местната доброволческа организация за осигуряване на сигурността на гражданите (милиция) – Джордж Вашингтон. Като млада се е занимавала с традиционните за тогавашното време бродирание и музика. До края на живота си остава неграмотна. Намира голямото си призвание по време на Войната за независимост, като организира подпомагане на ранените, болните и техните семейства. След избирането на Джордж Вашингтон за президент тя е неотстъпно до него и въвежда строги домашни правила – забрана да се говори за политика и задължително лягане за сън в двадесет и един часа.

През 1814 г. британският експедиционен корпус обсажда столицата на САЩ. Вследствие на продължителната канонада голяма част от резиденцията на американ-

ския президент е разрушена. В този критичен момент Доли Мадисън влиза в огъня и спасява големия портрет на Джордж Вашингтон, който и до днес е една от реликвите на Белия дом. Тя се обявява против идеята на съпруга си – президента Джеймс Мадисън, столицата да бъде върната във Филаделфия. Когато умира на осемдесет и една години, тогавашният държавен глава Закари Тейлър казва в надгробното си слово: „Никога няма да я забравим!“.

Сара Полк е дълбоко вярваща християнка, която отказва да танцува дори на бала по повод встъпването в длъжност на съпруга си и забранява категорично сервирането на спиртни напитки в резиденцията на президента Джеймс Полк.

Джеймс Бюканън остава в историята като единствения президент на САЩ, който е ерген. Твърди се, че в младостта си е бил сгоден за кратко за дъщеря на богат бизнесмен от Пенсилвания. Ан Колеман обаче развалила годежа и скоро след това починала. Въпросът за сексуалната ориентация на президента няма сигурен отговор, но е известно, че в продължение на двадесет години е живял съвместно със сенатора от Алабама Уилям Кинг. Последният обаче починал, преди партньорът му да бъде избран на най-високия пост. Ролята на първа дама за Джеймс Бюканън изпълнявала неговата племенница Нанси Лейн.

През 1842 г. Мери Тод била една от най-красивите девойки в Кентъки, но впоследствие се променила. Не била вече нито мила, нито снизходителна, станала сприхава и нетолерантна. Често страдала от депресии и имала чувството, че хората я пренебрегват и не се държат подобаващо с нея като първа дама на президента Ейбрахам Линкълн. Имала свръхподозрителност към всички околни, а особена ревност проявила спрямо съпругата на генерал Юлисис Грант. Нейните недоброжелатели я обвиняват, че е глупава, лекомислена и екстравагантна. Най-критичният момент идва, когато по време на Гражданската война била обвинена в шпионаж в полза на южните щати и се налага личната намеса в нейна защита на Ейбрахам Линкълн. Независимо от това тя продължила да има абсолютна непоносимост към чуждото мнение, включително това на нейния съпруг, и както се твърди, често го биела с пантоф.

Поради неизчерпаемата си страст към скъпите тоалети и други луксозни вещи Мери Линкълн натрупала колосални дългове. Фаталният изстрел през 1865 г. „спасява“ съпруга ѝ от сигурен банкрут. Бързо забравена от американската общественост, тя умира в санаториум за душевноболни във Франция.

Когато след смъртта на Ейбрахам Линкълн Андрю Джонсън поел държавните дела, неговата дъщеря поела от своя страна ролята на домакиня в резиденцията. Първата ѝ мярка в това отношение била настаняването на две крави, за да снабдява семейството с мляко и масло.

Съпругата на Ръдърфорд Хейс, без да е толкова ревностна християнка като Сара Полк, става известна с прозвището Лимонадената Люси, тъй като не допуска сервирането на алкохол.

Грувър Кливланд е единственият американски президент, който си довел булка по време на мандата. Повече от година ролята на домакиня играела сестра му Роуз, но през 1886 г. той се оженил за по-младата от него само с 27 години Франсис Фолсъм. Когато той не бил преизбран след първия си мандат, тя се обърнала към обслужващия персонал с поръчението да пазят „всичко чисто и подредено“, защото ще се върне след четири години. Впрочем това се осъществява напълно. Общозвестен е фактът, че понятието „първа лейди“ се появява през 1887 г., но не е ясно дали това е следствие на хрумване на един американски журналист, или е повлияно по някакъв начин от тази амбициозна жена.

Съпругата на Уилям Тафт – Илейн, много приличала по външен вид на Мария-Антоанета, но тази аналогия с кралска особа не ѝ пречела през 1910 г. да пасе кравата си на моравата пред Белия дом. Крайно суеверна, тя се страхувала от хора с бради и пред прислужниците мъже стояла алтернативата или да се бръснат изрядно, или да напуснат работа.

Съвременниците са единодушни, че Едит Уилсън е изявена волева натура. След инсульта, който покосява Удроу Уилсън през 1919 г., тя получава допълнителни възможности да движи лостове на управлението. Неслучайно във Вашингтон започват да я наричат „госпожа президент“ или „първия джентълмен“.

Амбициозна, но много лесно податлива на внушения е Флорънс Клинг Хардинг. Тя не оставя трайни следи в общественото съзнание, защото здравословното ѝ състояние много бързо се влошава след влизането в Белия дом.

Като добра домакиня Грейс Кулидж водела строго счетоводство, лично теглела месото за кухнята и дори построила кокошарник в Белия дом с оглед съкращаване на разходите.

Истинска аристократка била Лоу Хувър, която поради недостиг на средства от официалния бюджет плащала от собствения си джоб разходите за организиране на балове. Когато според изискванията на протокола трябвало да придружи Елиноор Рузвелт из Белия дом при предаването на властта, тя я довела само до вратата на официалните апартаменти и я предала на грижите на обслужващия персонал, защото се била заклела никога повече да не пристъпи там.

Елиноор Рузвелт учи много – политология, конституционно право, френски език, история на женското движение... Заради противопоставянето ѝ на расовата дискриминация спечелва прозвището „негролюбка“ и дори получава заплахи за убийство. След напредването на заболяването на Франклин Делано Рузвелт от полиомиелит той е на път да се откаже от политиката, но съпругата му го убеждава да проведе изборните си кампании от инвалидния стол. Активно го подпомага, като редактира речите му, пише във вестниците и говори по радиото. Посещава болници и гета, затвори и бедняшки квартали. Тя има обаче един куриозен недостатък – сервираната храна от „кухнята на Елиноор Рузвелт“ е била известна като най-лошата във Вашингтон още от времето, когато съпругът ѝ е бил заместник-министър на Военно-

морските сили. След това по време на мандатите му като губернатор или президент тя се влошава още повече.

Елизабет Труман никога не изявява публично мнението си: „Не съм аз избраната и затова нямам какво да ви кажа“. Тя обаче е най-близкият съветник на президента при вземане на такива фундаментални решения като атомните бомбардировки над Хирошима и Нагасаки и интервенцията в Корея. Бес е ласкаво умалително име от Елизабет, но неслучайно съпругът ѝ я нарича Бос. Според тогавашно изследване на института „Галпъ“ тя попада сред 20-те най-влиятелни жени в американската история. Тя е и най-дълго живялата първа дама – умира на 97 години.

Мем Айзенхауер не е запомнена с особено присъствие, ако не броим нареждането ѝ след влизането в Белия дом да бъдат сменени всички картини, покривките на канапетата, току-що поставените от Бес Труман завеси и изнасянето от официалните помещения на портретите на всички президенти от Демократическата партия.

Жаклин Бувие заявява: „Преди да срещна Джон, никога не съм гласувала и не мога да дам никакъв съвет на съпруга си“. Независимо от напрегнатата международна ситуация по време на мандата на Джон Кенеди тя се въздържа от вземане на отношение към Студената война и Кубинската криза. Вниманието ѝ обаче е обсебено в по-малка степен от вътрешния вид на Белия дом, който тя обзавежда с мебели от епохата на Ейбрахам Линкълн, отколкото от превръщането му в притегателен център на духовността. „Новият Версай“ привлича такива фигури на науката, изкуството и културата като Андре Малро, Труман Капоти, Ленърд Бърнстейн, Пабло Казалс, Леонтин Прайс, Каунт Бейси, Марлон Брандо, Джон Кенет Гълбрайт... Неслучайно, когато са на посещение във Франция, Джон Кенеди казва за пресата: „Аз съм тук само да придружавам Джакс в прародината ѝ“.

Противоречиви впечатления остави Нанси Рейгън, която бе приемана само като декорация. По-късно обаче тя успя да отстрани от властта Ричард Алън, Уилям Кларк и Доналд Ригън – хора от най-близкото обкръжение на Роналд Рейгън. Има славата на последователна привърженичка на разоръжаването, като някои автори ѝ приписват заслуги за постигането на договора между САЩ и СССР за ограничаване на ракетите с малък и среден обем на действие от 1987 година.

Мнозина наблюдатели окачествяват следващата първа дама Барбара Буш като „незабележителна – такава влезе, такава и излезе“.

След избирането на Уилям Клинтън за президент Хилари е определяна като „скована и плашеща се от камерите“, но се превърна в една от най-елегантните дами на американския политически елит. По време на инаугурацията му през 1993 г. тя извървя пътя от Капитолия до Белия дом, държейки го за ръка. Продължи да бъде „ръка за ръка“ с него по време на изпитанията в съвместния им живот. От своя страна на изборите през 2000 г. Хилари Клинтън извървя своя път на бъдещ сенатор сама.

Преди да се срещнат, Лора Уелч е доста различна от бъдещия си съпруг Джордж Буш-младши. Тя предпочита книгите, а той – забавите на ергенския жи-

вот. Сравнявайки я с предшественичката ѝ, медиите често я подценяват и изтъкват нейния провинциализъм. Въпреки това тя успява да демонстрира твърд характер и върна традиционния стил на повечето първи дами – да задържа вниманието върху себе си точно толкова, колкото е необходимо, за да не хвърли сянка върху главното действащо лице.

Мишел Обама винаги се е радвала на отлично медийно присъствие. Забележителен е фактът, че в навечерието на президентските избори през 2012 г. тя има по-висок рейтинг от този на съпруга си. Редица анализатори считат, че именно активното ѝ участие в кампанията допринася за извоюването на втори мандат от Барак Обама.

VII. Парите, скандалите и още нещо

Когато трябвало да се кандидатира за конгресмен, Ейбрахам Линкълн събрал от приятели двеста долара. От тях изразходвал седемдесет и пет цента, а останалите върнал.

През 1893 г. Уилям Маккинли все още не бил погледнал към президентския пост, но имал значителни лични дългове. Тогава известните бизнесмени Марк Хана и Андрю Карнеги го спасили от банкрут. Три години по-късно, вече в условията на президентска кампания, Марк Хана извадил за нея 100 000 долара!

При втората си номинация Удроу Уилсън поискал финансова подкрепа от Хенри Форд. Автомобилният магнат му отговорил, че няма излишни пари, но ще се погрижи всеки продаден автомобил да бъде придружен с препоръчително писмо в негова подкрепа. Възмутеният държавник споделил сред своето обкръжение: „Патриотизмът на Форд се заключава в броя на продадените му коли“.

От времето на Гражданската война мнозинството бизнесмени традиционно подпомагат Републиканската партия. При представително проучване, проведено през 1986 г. сред висшите управляващи на 500-те най-големи корпорации, е потвърдено, че около 80 % са привърженици и сътрудничат на републиканците. През същата година техните предизборни комитети събраха в своите фондове 185 милиона долара, а тези на демократите – „скромните“ 35 милиона. Представителите на едрия капитал изпитват към републиканците много по-голямо доверие поради важните различия в електоралните бази на партиите. Демократите са близко свързани с работническата класа, национално-етническите малцинства и либералните кръгове на интелигенцията.

Твърди се, че най-много бизнесмени са влизали в правителствата по времето на Дуайт Айзенхауер, включително прословутият Чарлз Уилсън, останал в историята с крилатата фраза „Това, което е добро за „Дженерал Мотърс“, е добро и за Америка“.

В следващите години видни меценати на републиканците са Дейвид и Нелсън Рокфелер, като последният достигна дори до поста на вицепрезидент по време на мандата на Джералд Форд. Други знаменити фигури, стоящи финансово зад тази партия, са председателят на съвета на директорите на компанията „Пепси Ко“ Доналд

Кендъл, владеещите мажоритарния дял в „Дженерал Дайнамикс“ семейство Краун, основателят на „Хюлет-Пакард“ Дейвид Пакард...

Дълго време „финансов патриарх“ на Демократическата партия е Авърел Хариман. През 60-те и 70-те години на XX век твърде многочислени са привържениците на демократите от средите на юристите в Ню Йорк и Вашингтон (Кларк Клифорд, Сайръс Ванс, Пол Уорнке, Теодор Соренсен, Джоузеф Калифано). Неслучайно голяма част от тях получават отговорни държавни постове. На този фон изключението потвърждава правилото. Робърт Макнамара тъкмо станал член на Републиканската партия през 1960 г., а пък победителят в изборите Джон Кенеди взел, че го включил в екипа си като министър на отбраната. Той останал на този пост и при Линдън Джонсън, а през 1968 г. сменил военния ресор с този на международните финанси. Робърт Макнамара заема поста президент на Международната банка за възстановяване и развитие повече от тринадесет години.

На 12 януари 1991 г. Конгресът санкционира започването на операция „Пустинна буря“ в Кувейт. Изправени пред необходимостта да се оттеглят, иракските войски подпалват над 700 петролни кладенеца. По предварителни оценки е изчислено, че преодоляването на щетите ще възлезе на милиарди долари. По това време министър на отбраната е Ричард Чейни, а сравнително неизвестната компания „Халибъртън“ спечелва поръчката за възстановяване на функционирането на нефтените съоръжения.

През 1992 г. САЩ изпратиха свои въоръжени сили в Сомалия в рамките на операция „Връщане на надеждата“. След като спечели близо 110 милиона долара от военните действия в Сомалия, „Халибъртън“ прибра скромните шест милиона от операция „Поддържане на надеждата“ в Руанда и отново скоочи до 150 милиона при осъществяване на акцията „Подкрепа на демокрацията“ в Хаити.

За неинформираните назначаването на Ричард Чейни за генерален изпълнителен директор на „Халибъртън“ през август 1995 г. изглеждаше необяснимо поради липсата на практически опит в бизнеса. Тези, които познаваха Чейни, го описваха като скучен, даже посредствен. Псевдонимът, даден му от тайните служби, е Задна седалка.

През септември 1998 г. „Халибъртън“ се сля с „Дресър Индъстриз“, фирмата, в която навремето Джордж Буш-старши е получил първото си назначение. Това превърна „Халибъртън“ в най-голямата компания за услуги в областта на добива на петрол в света. В списъците на доставчиците на Пентагона „Халибъртън“ се изкачи от седемдесет и трето до осемнадесето място, като петте години преди идването на Ричард Чейни ѝ бяха донесли 1,2 милиарда долара, а петте години на неговото управление – 2,3 милиарда долара. Тези разкрития бяха направени от Дан Брайдс и публикувани в авторитетния британски вестник „Гардиън“. Нещата обаче не свършиха дотук. Когато Ричард Чейни стана вицепрезидент през 2001 г., „неговата любима компания“ получи поръчка за построяване на хиляда затворнически килии в

Гуантанамо на стойност 52 милиона долара, а малко по-късно и за създаването на военните бази Баграм и Кандахар в Афганистан за 157 милиона долара. Апотеозът бе при строежа на Бондстийл в Косово, която включва изцяло нови пътища, водоснабдяване, жилищни гради, хеликоптерно летище и затвор.

Без съмнение намирането на разнообразни способности за привличане на финансови средства в предизборни кампании е твърде важно. Според разкритията на списание „Нюзик“ при второто си кандидатстване за президент Уилям Клинтън е разрешил да бъдат канени известни публични личности за преспиване в спалнята на Ейбрахам Линкълн в Белия дом срещу заплащане. Говори се, че само Стивън Спилбърг е оставил 210 000 долара за една нощ. Другият добре развит способ е платеното посещение на президентското крило на Белия дом.

През 2004 г. един срещу друг в президентската надпревара се изправиха Джордж Буш-младши и Джон Кери. Действащият президент набързо извади близо 200 милиона долара, докато неговият съперник имаше на разположение около един милион лични средства и се наложи да ипотекира къщата си срещу заем от 6,4 милиона долара. Публично известно е, че Джон Кери разчиташе на своята съпруга, която френският вестник „Либерасион“ определи като „мощно тайно оръжие, но труден за опазване експлозив“. Мария Тереза е дъщеря на заможен португалски лекар, израснала е в Мозамбик и е учила в Република Южна Африка и Швейцария. Като преводач в службите на ООН в Женева се запознава и омъжва за Джон Хайнц III – сенатор републиканец от Пенсилвания и наследник в известната агрокомпания, която в целия свят асоциират основно с кетчупа „Хайнц“. Когато съпругът ѝ загива през 1991 г. в самолетна катастрофа, тя става наследница на състояние от 600 милиона долара. Връзката ѝ с Джон Кери е от края на 1992 г., когато се срещат в Рио де Жанейро.

Известни са множество предизборни и следизборни скандали, но все пак трябва да открийм някои от тях.

В чл. II, параграф 4 от Конституцията на САЩ е предвидено, че президентът, вицепрезидентът и всички висши държавни служители се отстраняват от длъжност, ако бъдат подведени под отговорност по реда на импийчмънт. В досегашната история има само два подобни случая. Към президента Андрю Джайксън са отправени общо единадесет обвинения, като двете са свързани със Закона за периода на служба, приет през 1867 г. и забраняващ на президента да отстранява членове на правителството без съгласието на Сената. Впрочем президентът умишлено уволнява военния министър Едуин Стантън с желанието да види каква ще е реакцията на Върховния съд. Вместо това той попада под заплахата от импийчмънт. Парадоксално е, че президентът е републиканец, но е спасен с единодушната подкрепа на демократите, към които се присъединяват и седем сенатори от Републиканската партия. По този начин резултатът е 35 „за“ срещу 19 „против“, т.е. един глас не достига за постигане на двете трети, нужни за отстраняване от длъжността.

Както е добре известно, вторият прецедент се разигра при скандала за сексуалната връзка между Уилям Клинтън и Моника Льюински. След сложни комбинации отново не бе постигнато необходимото мнозинство от две трети и президентът оцеля. В края на 2000 г. той се споразумя с прокуратурата за преустановяване на всякакви по-нататъшни действия спрямо него. Загуби адвокатски права в щата Арканзас, но не бе заличен от списъка на адвокатите.

Кой е Уорън Хардинг? Според известния политически наблюдател Уилям Уайт „обикновен тъпан, биещ на всеки час, който не създава мелодия и не прави музика“. Спечелва убедително президентските избори през 1920 г., въпреки че е малко познат на нацията. Назначава на възлови постове своите близки приятели (Хари Доуърти – министър на правосъдието, а Албърт Фол – министър на вътрешните работи). Политическата корупцираност и кариеризъм им донася прозвището Бандата от Охайо. Съвременниците характеризират Хардинг с три думи: „хазарт“, „пиене“ и „жени“. Внезапната му смърт през август 1923 г. е обвита в мистерия.

През 1934 г. Демократическата партия спечелва убедително всички избори. Популярността на Франклин Рузвелт сред редовите избиратели е толкова голяма, че понякога единственото тяхно искане към съответния кандидат е обещанието му да подкрепя президента. „С цялото си сърце и душа съм за Рузвелт“ – това са първите думи на бъдещия сенатор Хари Труман в предизборната му кампания. Той е креатура на бизнесмена Том Пендергаст. Последният остава известен с изказването: „Наричат ме бос. Всъщност това означава само, че имам приятели, и първо ти правиш нещо за хората, а после те правят нещо за теб“.

Франклин Рузвелт цени своя вицепрезидент Хенри Уолъс и желае да бъде с него и при следващата кандидатура през 1944 година. Едновременно с това консервативните демократи от южните щати заплашват, че ако Хенри Уолъс отново бъде номиниран, ще се отцепят. Разбира се, въпросът не е за самата личност, тъй като добре информираните среди знаели, че Франклин Рузвелт едва ли ще доживее до края на поредния си мандат.

На Националния конвент на Демократическата партия през юни 1944 г. в Чикаго залата била пълна с привърженици на Хенри Уолъс и, изглежда, не можело дори да се помисли за опит да бъде прокарана кандидатурата на друг човек. Била обаче задействана утвърдената вече от години схема на „задимените стаи“, вследствие на което Хари Труман заел втория пост в държавата. Той далеч не бил подготвен за такава мисия. През есента на 1944 г., излизайки заедно с него от Белия дом, негов приятел му казал: „Обърни се назад и погледни. Много скоро ти ще живееш тук“. Отговорът бил лаконичен: „Страхувам се, че ще бъде така“.

През лятото на 1972 г. няколко лица са случайно заловени, докато се опитват да демонтират електронни подслушвателни устройства в предизборния клуб на Демократическата партия, намиращ се в известната сграда „Уотъргейт“ във Вашингтон. Първоначално инцидентът е потулен и Ричард Никсън получава своя

втори мандат, но от началото на следващата година примката започва да се затяга. Държавното обвинение иска разпит на няколко души от екипа на президента, но той отказва, като се аргументира с баналната фраза „привилегия на изпълнителната власт“. По-късно става ясно, че в кабинета на Ричард Никсън в Белия дом са правени записи на всички негови разговори. Изправен пред пряката заплаха от импийчмънт, той освобождава трима от най-близките си съветници и предава лентите със записите за сенатско разследване. Нарастващото обществено възмущение принуждава Ричард Никсън на 9 август 1974 г. да стане първият президент на САЩ, който подава оставка. Неслучайно неговият наследник Джералд Форд го амнистира за всичко извършено по време на мандата му. Другите обаче са осъдени и влизат в затвора.

В предизборните кампании по традиция има много непозволени удари и това е блестящо описано от Марк Твен във феилетона „Кандидат за губернатор“ от края на XIX век.

Новото столетие показва още по-съвършени методи за манипулации и обработване на общественото мнение.

През 1964 г. сенаторът от Аризона Бари Голдуотър е номиниран за кандидат на Републиканската партия. В този период доминират крайнодесните сили в нея, за да може бившият президент Дуайт Айзенхауер да бъде квалифициран като „предан и съзнателен агент на комунистическия заговор“, а Джон Кенеди и Линдън Джонсън – като носители на „вируса на комунизма“. Тази ситуация предопределя особената скандалност на цялата предизборна кампания. Медийните специалисти на Демократическата партия намират някои остри послания. Лозунгът „Вие от цялото си сърце чувствате, че Голдуотър е прав“ е трансформиран във „Вие с цялото си сърце чувствате, че той не е с ума си“. Изразът „Голдуотър е най-подходящият за президент“ пък придобива вида „Голдуотър може да бъде президент само на един универсален магазин“. Направени са и подходящи телевизионни клипове. Ето съдържанието на един от тях: малко момиченце яде сладолед, а женски глас му разказва, че от опитите с ядрено оръжие в атмосферата децата умират, но има един човек с фамилия Голдуотър, който гласувал против тяхната забрана. Докато тече текстът, се засилва пукотът на гайгеров брояч, след което енергичен мъжки глас призовава да се гласува за президента Джонсън, тъй като само той може да предотврати глобалната ядрена война.

Резултатът на 3 ноември 1964 г. е достатъчно показателен – 42 милиона гласа за Линдън Джонсън срещу 26 милиона за Бари Голдуотър.

Кандидатът на демократите през 1972 г. Джордж Макгавърн загуби битката за президентския пост поради предложението му за увеличаване на данъците за наследствата и за печалбите от „игрите на щастието“. Той реагира съвсем разумно: „Сигурно всички си мислят, че ще спечелят от лотарията“. Всъщност в рамките на мръсната игра неговите противници изпращаха на митингите му тъпци от хипита и наркомани, за да го дискредитират пред порядъчните граждани.

През 1976 г. Едмънд Мъски, също от Демократическата партия, бе натрапчиво обвиняван, че два пъти е бил арестуван за хомосексуализъм. Четири години по-късно Едуард Кенеди бе стопиран не само от синдрома „Чапакуидик“, но и от постоянно тиражираните скандали с алкохолизма на тогавашната му съпруга Джоан.

При кандидатстването в президентската кампания през 1984 г. Уолтър Мондейл си избира за втори човек в тандема жена – Джералдин Фераро. Специалистите твърдят, че по този начин той иска да удари с един куршум „три заека“ – гласовете на католиците, жените и италианците. Ход, който макар и добре разчетен, не довежда доникъде. Противниците спретват едно скандалче около нередностите с плащането на данъците от съпруга на госпожа Фераро и ефектът се загубва.

През същата година сенаторът от Колорадо Гари Харт стана любимец на младото крило в Демократическата партия и надеждите към него постоянно нарастваха с приближаването на следващата президентска кампания. През май 1987 г. бяха публикувани снимки, които документираха напускането му в малките часове на нощта на жилището на манекенката Дона Райс и той се оттегли безславно от надпреварата. По този повод писателят Гор Видал заяви, че много по-полезно би било кандидат-президентът да си признае връзката с една красива жена и дори да спечели дивиденди от това, отколкото да бяга панически от бойното поле.

Една от най-шумните афери по време на управлението на Роналд Рейгън стана достойние на обществеността през 1986 г. под наименованието „Иран – контри“. Схемата бе относително проста – парите от доставения от Иран петрол да бъдат използвани за закупуване на оръжие за противниците на правителството на Никарагуа. Едва през 1992 г. бившият министър на отбраната Каспър Уайнбъргър и някои от приближените му бяха осъдени. По време на „епохата Рейгън“ бяха разкрити и подкупите на министъра на правосъдието Едуин Мийз, и съмнителните сделки с ценни книжа на други висши функционери.

В продължение на дълги години изследователите приемаха, че най-спорните президентски избори са тези от 1888 година.

Проведените през 2000 г. обаче се превърнаха в политически трилъв. Разликата между пряко подадените гласове за Джордж Буш-младши и Албърт Гор в национален мащаб бе по-малка от половин процент. В крайна сметка решаващи се оказаха двадесет и петте гласа на щата Флорида в Избирателната колегия. Стигна се до ръчно преброяване на бюлетините. Наблюдатели от страна на двете партии бяха бившите държавни секретари Уорън Кристофър (демократ) и Джеймс Бейкър (републиканец). Според техните изявления са липсвали сериозни изборни нарушения. Все пак основната драма се разигра в окръг Палм Бийч – традиционна крепост на демократите във Флорида, където деветнадесет хиляди бюлетини бяха обявени за невалидни. По стечение на обстоятелствата през 2000 г. губернатор на Флорида бе Джеб Буш – брат на републиканския кандидат Джордж Буш-младши.

След загубата в изборите Албърт Гор се оттегли от активна политическа дейност и посвети вниманието си на изследване на глобални проблеми. През 2007 г. той и експертното звено към ООН за климатичните промени получиха колективно Нобеловата награда за мир.

Изборите през 2000 г. бяха отбелязани и от още няколко знаменателни събития – Хилари Клинтън спечели сенаторски пост от Ню Йорк. За първи път в Горната камара на Конгреса бе избран покойник, тъй като кандидатът от щата Мисури Мел Карнахън загина в катастрофа няколко дни по-рано. Поради липса на време за технически промени неговото име е запазено в бюлетините и вследствие на голямата популярност като бивш губернатор на щата той получава мнозинство. Тук е мястото да направим едно кратко лирично отклонение. Според първоначалния текст на американската Конституция (чл. I, параграф 3) сенаторите биват избирани от законодателните събрания на отделните щати. Едва с приемането на XVII добавка през 1913 г. е предвидено прякото гласуване от населението. Това обаче не се оказва панацея. Предвид дългия мандат (шест години) при възникване на вакантни места в Сената не се провеждат частични избори, а губернаторът на съответния щат определя кой ще изпълнява функциите. Това дава широка възможност за подмяна на вота, тъй като не е задължително новите сенатори да бъдат от същата партия, от която са техните предшественици. В цитирания по-горе случай губернаторът на Мисури назначи съпругата на покойника и по този начин вероятно остана най-близо до желанията на избирателите.

VIII. Финалът е на Пенсилвания Авеню № 1600

Бъдещата резиденция за американските президенти е строена набързо. Джон Адамс се нанася в нея на 1 ноември 1800 г., т.е. само пет месеца преди края на мандата си. Съвременниците свидетелстват, че Абигейл Адамс простирала неговите дрехи в източното крило, което все още дори не било измазано, а по нареждане на Томас Джеферсън били изградени първите тераси.

След опустошенията, нанесени от британския експедиционен корпус по време на войната (1812–1814), сградата е ремонтирана. Твърди се, че когато през 1829 г. Андрю Джаксън встъпва в изпълнение на функциите си на държавен глава, тълпа от негови земляци, които са поканени на официалния прием, нанасят на мебелировката и климатите по-големи опустошения, отколкото британските войски.

Следващите президенти дават своя принос в модернизацията: парното отопление започва да функционира при Франклин Пиърс (1853–1857); телефонът идва с Ръдърфорд Хейс (1877–1881); асансьорът – с Честър Артър (1881–1885), а електричеството – с Бенджамин Харисън (1889–1893). Световноизвестното наименование „Белият дом“ е въведено едва през 1901 г. от Теодор Рузвелт. Впрочем негова е и заслугата за построяването на западното крило, тъй като имал шест деца и било необходимо да им осигури самостоятелни стаи.

През XX век са направени още редица нововъведения. При Франклин Рузвелт е построен закрит басейн, който по-късно бил използван от Джон Кенеди за приятни забавления. Не е случаен фактът, че една от първите задачи на неговия заклет политически противник – Ричард Никсън, била премахването на басейна и създаването на негово място на зала за пресконференции.

Може би малцина знаят, че прозвището на президента Дуайт Айзенхауер е Крал Голф, и той не се забавил да реализира проекта си със създаването на игрище в градината. Злите езици говорят, че строителите са предвидили такова разположение на дупките, което да позволява на висшестоящите да вкарват топката още от първия удар.

В стремежа си да създаде условия за тиймбилдинг на екипа си Джордж Буш-старши разреши изграждането на баскетболно игрище, а Уилям Клинтън се вписа с пътеката за крос и седемместната вана.

Джеймс Картър е един от малкото президенти, който не е допринесъл за промените в сградата и прилежащите ѝ площи. Вместо да харчи парите на данъкоплатците, той продаде триста телевизора, няколко луксозни автомобили и дори президентската яхта. Тъй като вече нямаша спортни наклонности, Нанси и Роналд Рейгън дадоха приоритет на интериора на Белия дом – според тогавашни издания ремонтът е възлязъл на над един милион долара.

След като приблизително видяхме крайната цел на надпреварата, е редно да обърнем внимание и на спринтьорите в нея. В продължение на много години те са мъже от бялата раса. Едва след приемането на XV добавка „правото на гражданите на САЩ да гласуват не може да им бъде отказано или ограничавано... по причина на раса, цвят на кожата или предишно състояние на робство“.

В края на XIX век обаче са създадени реални предпоставки за заобикаляне на тази разпоредба – например в мнозинството южни щати като допълнително условие за допускане до участие в избирателния процес се поставят или имуществен ценз (плащане на данък общ доход), или степен на грамотност (четене и тълкуване на текстове от Конституцията). Естествено, мнозинството афроамериканци не отговарят на тези изисквания. Още по-далечен пред тях е хоризонтът не само да гласуват, но да могат да издигат свои кандидати. Трябваше да изминат повече от сто години, за да се появи Джеси Джексън, който през 1984 и 1988 г. бе една от основните фигури в първичните избори на Демократическата партия. След още двадесет години дойде и благословеният момент за Барак Обама.

Жените получават избирателни права за първи път в щата Вашингтон през 1910 г., а през 1911 г. – и в Калифорния. През 1917 г. Ню Йорк и през 1918 г. Мичиган също им дават право да гласуват, като през 1919 г. това се отнася за общо тридесет и четири щата. Не е случаен фактът, че през следващата година влиза в сила XIX добавка на Конституцията, която забранява отнемането или ограничаването на право на глас по полов признак.

На президентските избори през същата година те не го упражняват особено активно, но вероятно тези от тях, които са отишли до урните, са били доста раздвоени между двамата най-красиви политически мъже на САЩ от този период – кандидата на републиканците за президент Уорън Хардинг и кандидата на демократите за вицепрезидент Франклин Делано Рузвелт.

За повечето хора Джорджия е щат, свързан със Скарлет О'Хара и с олимпиадата в Атланта през 1996 година. Но в американската политическа история той е известен с това, че през 1922 г. излъчва първата жена сенатор на САЩ. Тя се казва Роберта Фелтън и пробивът ѝ е още по-значим поради факта, че печели в много консервативния Юг.

Сравнено с нейното е само епохалното постижение на семейство Байрън от Пидмънт, Мериленд. Петдесет години непрекъснато те са членове на Камарата на представителите, като последователно се изреждат съпругът, съпругата, синът и снахата (Бевърли), която е пет пъти преизбирана. Впрочем от същия щат е и Барбара Микулски – тя пет пъти влиза в Конгреса (1976–1984), а през 1986 г. побеждава в изборите за Сенат известния демократ Чарлз Метайес.

И все пак „големият скок“ става едва през 1992 година. Тогавашните избори „даряват“ на жените общо шест места в Сената и четиридесет и седем в Камарата на представителите. За първи път афроамериканка става сенатор – Керъл Браун от Илинойс. Тя запълва и празнината от тринадесет години, когато последният афроамериканец Едуард Брук от Републиканската партия освобождава креслото си в Горната камара.

На фона на нейния успех сякаш остава незабележим още един симптоматичен факт – в Сената влиза и първият индианец в американската история – Найтхорс Кембъл – републиканец от Колорадо. Третото знаменито постижение на избори '92 – и двете места на сенатори от най-големия щат Калифорния са заети от жени – Даяна Файнстейн от Демократическата партия и Барбара Боксър от Републиканската партия. И още един шрих – посочената Даяна Файнстейн е и първата жена в САЩ, спечелила избори за кмет в голям град (Сан Франциско) десет години преди „да покори“ Капитолия във Вашингтон.

Франклин Рузвелт пък е първият президент, който включва в състава на правителството си жена. Франсис Пъркинс е министър на труда повече от дванадесет години.

В следващите близо четиридесет години присъствието на жени в администрациите е инцидентно.

В екипа на Роналд Рейгън дамите не са на особена почит, макар като постоянен представител в ООН (длъжност с ранг на министър) да е изпратена Джийн Къркпатрик. При Джордж Буш-старши кариера правят Карла Хилс – представител по търговските преговори, което я приравнява с младши член на правителството, и

Елайн Чао, която напуска креслото на вицепрезидент на Банк ъв Америка, за да се премести в това на заместник-министър на транспорта.

Благодарение на вездесъщия Джеймс Бейкър ефектната Маргарет Татуайлър става говорител на Държавния департамент. Но „тежката артилерия“ на републиканците се казва Елизабет Доул. Мнозина ще я асоциират веднага като съпруга на Робърт Доул, за когото е омъжена от 1975 година. Но ако се ограничат само с това, ще сбъркат. Тази жена има зад гърба си три завършени университета, докторска титла по право и около тридесет години държавна служба. През 1981–1987 г. е министър на транспорта, а през 1989–1990 г. – министър на труда, преди да оглави Американския Червен кръст – една организация с огромен престиж и възможности.

Девизът на Уилям Клинтън е „постоянно обновление и авангардизъм“, но това не се чувства сериозно, що се отнася до подмяната на „панталони с поли“ в администрацията. Може би най-впечатляващо е номинирането от него през 1993 г. на Роберта Ахтенберг за заместник-министър на строителството и градоустройството, доколкото тя е неприкрита лесбийка и този факт е отнапред известен на президента. Той изпраща и „баба“ Мадлин Олбрайт в щабквартирата на ООН, а след това я назначава за шеф на Държавния департамент.

Единствената жена, станала държавен секретар, когато е омъжена в момента, е Хилари Клинтън. Мадлин Олбрайт споделяла, че ако не била своевременно разведена, никога не би достигнала до най-високия дипломатически пост. Кондолиза Райс се замислила през 1970 г. за семейство, но бързо развалила годежа.

През 2008 г. кандидатът на Републиканската партия Джон Маккейн реши да спечели изборите с помощта на Сара Пейлин – губернатор на Аляска. Както написаха журналистите, много от американците са припознали в нейно лице част от себе си. Тя е „съседката от предградията“ на американската средна класа, докато титулярят е трудно да бъде припознат за такъв с неговите седем къщи. Омъжила се за любовта си от гимназията чак след завършване на колеж, защото с бъдещия съпруг нямали пари за сватба. Получила диплома в световнонеизвестния университет на щата Айдахо. Позицията ѝ срещу правото на аборт е твърде категорична – самата тя е родила пет деца и нейната последна бременност според специалистите е трябвало да бъде прекъсната заради бебето със синдрома на Даун. Наложило се да се справи и с бременността на седемнадесетгодишната си дъщеря Бристъл.

През XX век придобива особена популярност издигането на предизборни лозунги, които да бъдат възприемани от избирателите като близки до тях и до техните лични интереси. В това отношение пионер е Теодор Рузвелт с „новия национализъм“, последван от Удроу Уилсън с „новата свобода“.

Въпреки обещания „нов ден“ от Хърбърт Хувър САЩ влизат в най-дълбоката депресия в историята си. Това позволява на Франклин Рузвелт да моделира „новия курс“.

По времето на Хари Труман се появява „справедливият курс“.

Изглежда, че само Дуайт Айзенхауер не си е намерил подходяща въздействаща формулировка.

Идва обаче Джон Кенеди с „новите граници“, а на 23 април 1964 г. Линдън Джонсън обявява „великото общество“ и през същата година дълбокомислено заявява: „Президентът не може да води хората там, където те не искат да отиват“.

През следващата кандидатпрезидентска кампания Ричард Никсън проявява забележително новаторство, защото има едновременно два предизборни лозунга – „Заедно напред“ и „Законност и ред“. Последвалото му управление минава под надслов „Новата американска революция“, но в никакъв случай не и на законността. Неговият наследник Джералд Форд излиза през 1975 г. с тъй нареченото „ново направление“. По този повод известният политически наблюдател Уилям Сефайър язвително коментира: „Имаме си нов лозунг, но дали имаме ново направление...“.

Последният, който отправи сериозно послание, беше Джеймс Карٹر: „Аз никога няма да ви излъжа“. Двадесет години по-късно придоби изключителна популярност един политически анекдот: Каква е разликата между Джордж Вашингтон, Ричард Никсън и Бил Клинтън? Вашингтон никога не би изрекъл лъжа, Никсън никога не би казал истината, а Клинтън не знае разликата между лъжа и истина.

През 2016 г. кандидатпрезидентската кампания не ни предложи нищо друго освен пищни скандали, нови думи и стари доктрини. Двамата кандидати са ортодоксални представители на своите партии и в този смисъл не може да има повторение на предходни избори. Вероятно малко известен е фактът, че номинираният за вицепрезидент на Франклин Рузвелт през 1940 г. Хенри Уолъс е бивш член на Републиканската партия, а кандидатът за президент на републиканците Уендъл Уилки само до предишната година е бил примерен демократ.

Социолозите вече броят гласовете на избирателите. През 1948 г. авторитетният американски институт за проучване на общественото мнение „Джон Галъп“ предрече победа на Томас Дюи над Хари Труман и... сгреша. Оттогава до 2000 г. нито той, нито събратята му като „Луис Харис“ или центърът на Янkelович не са събрали прогнозите си с повече от един процент.

От 1952 г. телевизията се превърна във възлов фактор на президентските кампании и все повече увеличава своето въздействие върху мисленето и решенията за подкрепа от страна на гласоподавателите.

Като цяло се твърди, че Хилари Клинтън има по-силно медийно присъствие.

Първо лирично отклонение:

Преди години семейство Клинтън минават при частно пътуване с кола през Чикаго – родния град на първата дама, и спират да заредят на една бензиностанция. Служителят се оказва ученическата любов на Хилари. Уилям Клинтън саркастично казва: „Ако се беше омъжила за него, сега щеше да си съпруга на прост работник“.

Репликата е кратка: „Грешниш, скъпи. Ако се бях омъжила за него, сега той щеше да е президент на Съединените щати“.

Второ лирично отклонение:

По време на президентските кампании през 1960 г. на Ричард Никсън и Джон Кенеди широко е популяризиран един апокриф: „Слава богу, само един от тях може да спечели...“.

Трето лирично отклонение:

„Когато лъжете хората, за да получите парите им, това е мошеничество. Когато лъжете хората, за да получите гласовете им, това е политика“ – Марк Твен.

Епилог

Гласовете са преброени. Четиридесет и петият президент на САЩ е Доналд Тръмп – въпреки сатанизирането му (от сексизъм до „агент на Путин“) и въпреки дитирамбите, изпети в чест на неговата опонентка като изключително опитен политик.

Изборите през 2016 г. ще останат в историята, защото в различните им формати (за президент, за Конгрес, за местни референдуми, включително узаконяване на леките наркотици) гласуваха 140 милиона души. Досегашният рекорд, поставен през 2008 г., бе подобрен с около 10 милиона гласа. Получи се ситуация, която до голяма степен напомня кризата на изборите през 2000 година. Редица медии публикуваха данни, според които Хилари Клинтън печели прекия вот в национален мащаб. Въпреки това американската система гарантира победата на Доналд Тръмп.

Кандидатът на Демократическата партия по традиция получи огромно предимство сред цветнокожите и испаноезичните, но републиканецът има доверието на „хората от периферията“ (големите индустриални и селскостопански райони). Това е „гневът на мравките“, на които им омръзна да търпят елитарното превъзходство.

Републиканците си осигуриха мнозинство както в Камарата на представителите, така и в Сената. Това без съмнение предоставя на Доналд Тръмп комфорт, с какъвто се ползваше и Джордж Буш-младши в периода 2003–2007 година.

С оглед на резултатите от 2016 г. и съобразно родните места представители на северните щати са ставали президенти 23 пъти, на централните – 10 пъти, и на т.нар. слънчев пояс – 11 пъти.

Безспорни лидери по излъчени президенти са Вирджиния и Охайо – по седем, Тексас – четири, Масачузетс – три, Джорджия – два, Ню Йорк – два.

През нощта на 8 срещу 9 декември 1932 г. Хърбърт Хувър изпратил на Франклин Рузвелт телеграма със следния текст: „Поздравявам Ви с дадената възможност да бъдете полезен на страната и Ви желая успешно пребиваване на президентския пост“. В 2:30 часа на 9 ноември 2016 г. Хилари Клинтън поздрави Доналд Тръмп, а президентът Барак Обама го покани на среща в Белия дом.

С какво друго ще бъде запомнена кампанията през 2016 година? Независимо от факта, че на територията на федералния окръг Колумбия се намира столицата на САЩ, в продължение на повече от двеста години неговите жители нямаха право да излъчват представители в Конгреса. Едва в XXIII добавка на Конституцията от 1961 г. федералният окръг получи възможността да има трима членове в Избирателната колегия – толкова, колкото излъчват най-малките по население щати. Вследствие на проведения референдум и с над 80 % от гласовете Колумбия ще стане петдесет и първият щат.

Според Зигмунд Фройд има три „невъзможни“ професии – образование, психоанализа и управление. Тръгвайки от тази аксиома, известният изследовател Робърт Далек цитира Томас Джеферсън: „Управлението не е решението, управлението е проблемът“.

Впрочем Уилям Тафт, който не е оставил спомен за особено добро жонглиране с изразните средства, има едно забележително попадение: „Президентът не може да накара облаците да пуснат дъжд, не може да накара житото да расте, не може да накара бизнесът да е добър“. Тази проста истина трябва да съпътства всеки новоизбран държавен глава.

По време на кампанията през 2016 г. предизборните платформи не бяха с велико съдържание. Независимо от това по-важно беше посланията да достигнат до хората. През 1992 г. Рос Перо заяви: „Ние дължим на американците да им обясним на ясен език къде се намираме, къде отиваме и какво трябва да направим“.

Според специалистите най-малко успешните кандидати през XX век – Уилям Тафт (1912), Алф Ландън (1936) и Бари Голдуотър (1964) от Републиканската партия и Джордж Макгавърн (1972) и Уолтър Мондейл (1984) от Демократическата партия, са имали забележително силни позиции по основните проблеми. Само че подчерганият консерватизъм на републиканците в период на започващи либерални реформи и силно изразеният либерализъм на демократите в години на ренесанс на консерватизма ги обричат на съкрушителни поражения.

Според Артър Шлезинджър-младши циклите в президентската власт през XX век са с периодичност около тридесет години – прогрес (Теодор Рузвелт – 1901 г., Франклин Рузвелт – 1933 г., Джон Кенеди – 1961 г., към които може би трябва да добавим и Уилям Клинтън – 1993 г.) и реставрация (Уорън Хардинг – 1921 г., Дуайт Айзенхауер – 1953 г., Роналд Рейгън – 1981 г.).

Дали ще има предсрочен цикъл на възход, или леко закъсняла реставрация? Как новият президент разбира и как ще реализира месианската роля на САЩ?

В своя труд „Демокрацията в Америка“ може би най-проникновеният познавач на ранната демокрация в САЩ – Алексис дьо Токвил, въвежда понятието „американска изключителност“. Според него от самото възникване на Съединените щати техните граждани имат самочувствието, че са „единственият религиозен, просветен и свободен народ на земята, което не е далеч от вярата, че са особен подвид на човеш-

ката раса“. Чувството, че представляват някакво изключително явление, е донесено още от първите пилигрими в Новия свят. Никога то не е било изразено по-ясно, отколкото в прочутата проповед на Джон Уинтроп от кораба „Арабела“, когато той достига бреговете на Масачузетс през 1630 година. Същият пуритански пастор обаче предупреждава: „Ние сме като град на хълм. Очите на всички хора са обърнати към вас, така че ако излъжем очакванията на нашия Бог в делото, с което сме се захванали, и той оттегли подкрепящото си присъствие, то ние ще изчезнем от лицето на земята и ще се превърнем в посмешище за целия свят“.

Според Робърт Палмър „раждането на Америка е голямата надежда на европейските просветители, които я възприемат като единственото място, където разумът и хуманизмът могат да разцъфтяват“.

Изминаха няколко века от времето на пилигримите. Оценките за Новия свят вече са други.

През 2003 г. в книгата си „За рая и силата“ Робърт Кейган написа: „Крайно време е да спрем да се преструваме, че европейците и американците споделят общ възглед за света или дори че обитават един и същ свят. По първостепенния въпрос за силата – доколко тя е ефикасна, морална, желана, американската и европейската гледна точка се разминават“.

След атентатите на 11 септември 2001 г. Гор Видал издаде книгата си „Вечна война за вечен мир“. В интервю с Марк Купър той заяви по повод на трагедията: „Не смятам, че заслужаваме случилото се. Нито пък заслужаваме правителствата, които сме имали през последните четиридесет години... Военните удари, които сме нанесли на други държави, без да бъдем провокирани, от 1947–1948 г. насам, са повече от двеста и петдесет“.

В своята първа реч след обявяване на резултатите Доналд Тръмп заяви: „Америка няма да бъде нищо друго освен най-великата сила“. Едновременно с това по отношение на външната политика той прокламира: „Ще търсим допирни точки, а не враждебност; партньорства, а не конфликти“.

Така или иначе, изборите приключиха. За следващия епизод ще трябва да чакаме четири години, в рамките на които новоизбраният президент трябва да докаже посланието си: „Сега е време Америка да заличи раните на разделението... време е да се обединим като народ“.

През 1970 г. известният политически наблюдател Джеймс Рестън убедено заяви: „Едно от най-забележителните качества на американските избиратели е тяхната къса памет“.

Ще поживеем, ще видим.